

ریاضیات علم خلائق

زیباییهای حکم عمر ختنی

با تصاویر و حواشی چلم

اسناد سلطنت

آقای رسام ارشنگی

تصحیح و معامله و ترتیب

(پیمانه در مرضنا)

دارنده کماله خاور

خرداد ۱۳۱۰

چاپخانه فردوس و برادر - طهران

حکایت عمر خیام

کتاب ممنون

قدیمترین کتابی که ذکری از عمر خیام نموده چهار مقاله نظامی عروضی سمر قندی است که معتبر می‌باشد که معاصر خیام بوده و در سن ۶۰ در بلخ در مجلس انس بخدمت او رسیده است و در سن ۳۵ در بنیابور قبر اورا زیارت کرده و در حکایت ذیل را که در باب عمر خیام ذکر می‌کند اصح و اقدم مأخذ ترجیمه

حال اوست

حکایت

در سنست و خمساه بشهربلغ در کردی مرد فروشان در سرای امیر ابوسعده جره خواجه امام هر خیامی و خواجه امام مظفر اسفاری نزول کرده بودند و من بدان خدمت پیوسته بودم در میان مجلس شعرت از حجه الحـ^۲ هر شنیدم که او گفت گور من در موضعی باشد که هر بهاری شغاز من گل افشار می‌کند مرا این سخن مستحبیل نمود و داشتم که چنینی گزاف نگویید چون در سن شصت و ششین بنیابور رسیدم چند سال بود تا آن بزرگ روی در نقاب خاک کشیده بود و عالم سفلی ازو یتیم مانده و اورا بر من حق استادی بود آدینه بزرگ است او رقم و یکی را با خود بیردم که خاک او بسن نماید مرا بگورستان بجزیره بیرون آورد و بر دست چپ گشتم در پایین دیوار باغی خاک او دیدم نهاده و درختان امروز و زردا تو سر از آن باغ بیرون کرده و چندان برگ شکوفه بر خاک؛ او ریخته بود که خاک او در

زیر گل پنهان شده بود و مرایاد آمد آن حکایت که شهر بلخ ازو شنیده
بودم کریه بر من افتاد که در بسط عالم و اقطاع ربع سکون اورا هیچ
جای نظری نمیدیدم ایزد نبارک و تعالی جای او در جان کنادسته و کرم

حکایت

اگرچه حکم حجه العق عمر بیدیدم اما ندیدم اورا در احکام نجوم هیچ
اعتقادی و از بزرگان هیچ کس ندیدم و نشیدم که در احکام اعتقدای
داشت؛ در زمان سنه ثمان و خمساه شهر مر و سلطان کس فرستاد
یخواجہ بزرگ صدرالدین محمد بن المظفر رحمه الله که خواجه امام عمر
را بگوی تا اختیاری کند که شکار رویم که اندر آن چند روز برف و
باران نیاید و خواجه امام عمر در صحبت خواجه بود و در سرای او فرود
آمدی خواجه کس فرستاد و اورا یخواند و ماجرا با وی گفت برف و دو
دوز در آن کرد و اختیاری نیکو کرد و خود برفت و با اختیار سلطان
ا بر اشاند و چون سلطان بر نشست ویک بانگ ذمین برفت ابر در اشید
ماد بروخت و برف و دمه در ایستاد خندها کردن سلطان خواست که
زگردد خواجه امام گفت پادشاه دل فارغ دارد که همین ساعت ابر باز شود
و درین بیچ روز هیچ نم نباشد سلطان براند و ابر باز شد و در آن
بنج روز هیچ نم نبود و کس ابر ندید، احکام نجوم اگرچه صنعتی معروف
است اعتماد را نشاید و باید که منجم در آن اعتماد دوری نکند و هر حکم
کند حواله با هضا کند.

بعد از چهار عقاله ظاهرًا قدیمترین ترجمهٔ حال خیام را
ابوالحسن علی بن زید بیهقی در کتاب تمّة صوان الحکمة که
هابین سال ۵۵۳-۵۶۵ تألیف شده و مؤلف آن درسنئه
۷۰۵ عمر خیام را علاقات نموده توشه است با این ترتیب:
الدستور الفیلسوف حجه العق عمر بن ابراهیم الخیام.

كان نيسابوري أهلبلاد والآباء والأجداد وكان توابي على في اجزاء
علوم الحكمة إلا أنه كان سبي الخلق ضيق المطن وقد تأمل كتاباً بأصفهان
سبع مرات وحفظه وعاد إلى نيسابور واملأه فقويل بنسخة الأصل فلم
يوجد بينهما كثرة تفاوت وطاله العجوز والشمس وعطارد على درجة العطاء
في ح من العجوز و عطارد حمسي (؟) والمشترى من التلثت ناظر اليها
وله صفة بالتصيف والتعليم ولم تصنفها إلا مختصرأ في الطبيعيات و
رسالة في الوجود و رسالة في الكون والتکلیف و كان حالماً باللغة والفقه
والتواریخ ، وقبل دخـل الامـام عمر يوماً على شهـاب الاسلام الوزـیر وهو
عبد الرزاق بن الفقيـه الـاجـل ابـي القـاسم عبد الله بن عـلـى ابـن اـخـ نظام [الـملـك]ـ
وـكـانـ عـنـدـهـ اـمـامـ القرـاءـ اـبـوـ الحـسـنـ الغـزالـ وـكـانـ يـتـكلـمـانـ فـيـ اـخـتـلـافـ
الـقرـاءـ فـيـ آـيـةـ فـقـالـ شـهـابـ الـاسـلامـ عـلـىـ الغـيـرـ سـقـطـنـاـ قـسـأـلـ الـامـامـ عمرـ عـنـ
ذـلـكـ ذـكـرـ وـجـوـهـ اـخـتـلـافـ القرـاءـ وـعـلـلـ كـلـ وـاحـدـ وـذـكـرـ الشـواـذـ وـعـلـلـهـاـ
وـضـلـ وـجـهـاـ وـاحـدـاـ عـلـىـ سـائـرـ الـوـجـوهـ فـقـالـ اـمـامـ القرـاءـ اـبـوـ الحـسـنـ الغـزالـ
كـثـرـ اللهـ فـيـ الـعـلـمـ مـنـلـكـ اـجـلـنـىـ مـنـ اـدـمـ اـهـلـكـ وـارـضـ عـنـىـ فـاـتـىـ ماـ ظـنـتـ
اـنـ اـحـدـاـ مـنـ الـقـراءـ فـيـ الدـنـيـاـ يـعـقـظـ ذـلـكـ وـيـعـرـفـ فـضـلـاـعـنـ وـاحـدـ مـنـ الـعـكـامـ
وـاـمـاـ اـجـزـاءـ الـحـكـمـ مـنـ الـرـیـاضـیـاتـ وـالـمـعـقـولـاتـ فـكـانـ اـبـنـ بـعـدـتـهـاـ وـدـخـلـ
عـلـيـهـ يـوـمـاـ الـامـامـ حـجـةـ الـاسـلامـ مـعـدـ الغـزالـ وـسـأـلـهـ عـنـ تـبـيـنـ جـزـءـاـ مـنـ اـجـزـاءـ
الـفـلـكـ الـقـطـعـيـةـ دـوـنـ عـيـرـهـ مـعـ اـنـ الـفـلـكـ مـتـشـابـهـ الـاجـزـاءـ وـاـنـاـ قـدـ ذـكـرـتـ ذـلـكـ فـيـ
كتـابـ هـرـاـسـ النـقـاشـ مـنـ تـصـيـفـيـ فـاطـالـ الـامـامـ عمرـ الـكـلامـ وـاـبـتـداـ مـنـ اـنــ
الـحـرـكـةـ مـنـ مـقـوـةـ كـذـاـ وـخـنـ بـالـغـوـضـ فـيـ مـعـلـ الزـرـاعـ وـكـانـ مـنـ دـأـبـةـ
ذـلـكـ الشـيـخـ الـمـطـاعـ حـتـىـ قـامـ قـائـمـ الـظـيـهـرـةـ وـاـذـنـ الـمـؤـذـنـ فـقـالـ الـامـامـ الغـزالـىـ
جـاءـ عـقـ وـزـعـقـ الـبـاطـلـ وـقـامـ وـدـخـلـ الـامـامـ عمرـ يـوـمـاـ عـلـىـ السـلـطـانـ
الـاـعـظـمـ سـنـجـرـ وـهـوـصـبـىـ وـقـدـ اـصـابـهـ الـجـدـرـىـ فـخـرـجـ مـنـ عـنـدـهـ فـقـالـ لـهـ الـوزـيرـ
ضـرـ الدـوـلـهـ كـيـفـ رـأـيـهـ وـبـايـ شـيـئـ هـالـجـهـ فـقـالـ لـهـ الـامـامـ عمرـ الصـبـىـ مـخـوفـ
فـقـعـمـ ذـلـكـ خـادـمـ حـبـشـىـ وـرـفـعـ ذـلـكـ إـلـىـ السـلـطـانـ فـلـاـ يـرـأـ السـلـطـانـ اـضـرـ
بـسـبـبـ [ذـلـكـ]ـ بـغـضـ الـامـامـ عمرـ وـكـانـ لـاـيـعـهـ وـكـانـ السـلـطـانـ مـلـكـاهـ يـنـزـلـهـ

منزلة النداء والغagan شمس العلوك يختار بمعظمه غاية التعظيم ويجلس الامام عمر معه على سريره . وحكى الامام عمر يوماً لوالدى وقال انى كنت يوماً بين يدي السلطان ملکشاه ودخل عليه صبي من اولاده الامراء وادى خدمته مرضية فتعجبت من حسن خدمته في صغر سنه فقال لي السلطان لانعجب فان فرح الدجاجة اذا تفاقت يضته يلتقط بلا تعليم ولكن لا يهتدى الى يبه سبلاً وفرح العمامة لا يلتقط الصعب الابتعليم الزق [و] مع ذلك بصير حماماً هادياً يطير من مكة الى بغداد فتعجبت من كلام السلطان وقت كلّ كبير ملهم وقد دخلت على الامام في خدمة والدى رحمة الله في سنة سبع وخمسينية فسألنى عن بيت في العماسه وهو

ولا يروعن اكتاف الهويانا اذا حلوا ولا روض الهدون

قتلت الهويانا تصغير لامكير له كالتر يا والعميا والشاعر يشير الى هؤلاء ومنتهم يعني لا يسفون اذا حلوا مكاناً الى التصغير ولا الى الامر العظير بل يقصدون الاشد فالاشد من معالى الامور ثم مآلني هن ا نوع الخطوط القوسية فقلتا ا نوع الخطوط القوسية اربعة : منها محيط دائرة و منها قوس اهضم من نصف دائرة فقال لوالدى شنتة اعرفها من اخزم و حكى لي ختنة الامام محمد البغدادى انه كان يتخلل بخلال من ذهب وكان يتأمل الالهيات من الشفا فلما وصل الى فصل الواحد والكثير وضع الغلال بين الوردتين وقال ادع الاذكي [١] حتى اوصى فوسى وقام وصلى ولم يأكل ولم يشرب فلما صلى العشاء الاخير سجد وكان يقول في سجوده اللهم [اآلك] تعلم اآتي عرفتك على مبلغ امكانى فان معرفتى اآياك وسبلتك اليك و مات *

شهر زوري در کتاب ترحة الارواح (قالیف ٦٦١-٥٨٦) عین مطالب فوق را مختصرآ نقل کرده ولی ابداً اسمی از ما خذ اصلی نیرده است و ۳ بیت عربی هم از اشعار خیام ضمیمه نموده است .
بعد از پچهار مقاله و نشیه صوان الحکمة اقدم مواضعی که

نامی از عمر خیام در آن بردہ شده است در اشعار خاقانی شیر و آنی است که با صبح اقوال در سنّه ۹۵ وفات یافته است در یکی از قصاید خود گوید:

ذان عقل بد و گفت که ای هر هشان هم هر خیامی و هم هر خطاب یعنی هم در هلم دارای او لین رتبه مانند عمر خیام و هم در هدل صاحب نعمتین درجه چون عمر بن خطاب

بعد از اشعار خاقانی شیخ نجم الدین ابویکر رازی معروف بدأیه در کتاب مرصاد العباد که در سنّه ۶۰ تألیف شده است بتقریبی ذکری از عمر خیام نموده و عن عبارتش اینست «... و معلوم که روح یا ک علوی و روحا نی را در صورت خاکی سفلی ظلمانی کشیدن چه حکمت بود و باز مفارقت دادن و قطع تعلق روح از قالب کردن و خرابی صورت چراست و باز در حشر قالب را نش کردن و کسوت روح ساختن سبب پیست و آنکه از زمرة اولیان کمال نعام بل هم اصل بیرون آید بمرتبه انسانی رسد و از حجاب غفلت یعلمون ظاهر آ من العیوة الدلیا و هم عن الاخره هم غافلون خلاص یابد و قدم بندوق و شوق در راه سلوک نهد و آن بیچاره فلسفی و دهری و طبایعی که ازین هر دو مقام معرومند و سرگشته و گم گشته تا یکی را ازفضلات بترزد ایشان بفضل و حکمت و کیامت و معرفت مشهور است و آن عمر خیام است از غایت حیرت و حنلالت این بیت می باید گفت.

در دایره کامدن و رفقن هاست آنرا به بدایت نه نهایت پیدا است کس می تزند دمی درین هالم راست کاین آمدن از کجا و رفقن بکجاست و ایضا

دارنده چو ترکیب طبایع آراست باز از چه قبل فکند اندر کم و کاست گرزشت آمدیس این صور عیب کر است و رنیک آمد خرا به از بھر جراست»

بعد ازمه صاد العباد وشهر زورى بحسب ترتیب ابن الاتیر
در کتاب کامل التواریخ که در سنه ٢٨٦ تأثیر شده در ذیل
حوادث سنه ٢٧٤ گوید :

«وفيها جمع نظام الملك والسلطان ملكته جماعت من اعيان المنجيين
وجعلوا النيروز اول نقطة من العمل وكان النيروز قبل ذلك هنـد حلول
الشـمـسـ نـصـفـ العـوـتـ وـ صـارـ ماـ قـطـهـ السـلـطـانـ مـبـداـ القـاـوـيمـ وـ فـيـهاـ اـرـضاـ
عـلـمـ الرـصـدـ لـلـسـلـطـانـ مـلـكـتـهـ وـ اـجـتـمـعـ جـمـاعـتـ منـ اـعـيـانـ المـنـجـيـنـ فـيـ عـلـمـهـ
مـنـهـ عـمـرـ بـنـ أـبـرـاهـيمـ الـخـيـامـيـ وـ أـبـوـ الـمـظـفـرـ الـأـسـفـازـيـ وـ مـيمـونـ بـنـ النـجـيبـ
الـأـسـطـلـيـ وـ غـيـرـهـ وـ خـرـجـ هـلـبـهـ مـنـ الـأـمـوـالـ شـبـيـ عـظـيمـ وـ بـقـىـ الرـصـدـ
دـائـرـاـ إـلـىـ أـنـ مـاتـ السـلـطـانـ سـنـةـ خـمـسـ وـ ثـيـانـينـ وـ اـرـبـعـةـةـ فـيـطـلـ بـعـدـ موـتهـ
بعـدـ اـزـوـ قـاضـىـ أـكـرمـ جـمـالـ الدـيـنـ أـبـوـ الـحـسـنـ عـلـىـ بـنـ يـوسـفـ
الـقـفـطـيـ دـرـ كـتـابـ تـارـيـخـ الـحـكـمـاءـ كـهـ ظـاهـرـاـ بـيـنـ سـنـةـ ٢٤٠ -

٢٤٠ تأثیر شده است در حرف عین گوید :

«عمر الغيام - امام تراسان ، وعلامة الزمان ، يعلم علم بوتان ويبحث
على طلب الواحد الدين بتطهير الحركات البدنية للتزييف النفس الانسانية ، ويأمر
بالالتزام بالسياسات الدينية حسب القواعد اليونانية ، وقد وقف متاخروا الصوفية
مع شبي من ظواهر شعره فنقلوها الى طريقتهم ، وتعاصروها بهافى مجالساتهم
وخلواتهم وبواطنها حبات التشريعة لواسع ، ومجامع الاغلال جوامع ، ولما
قادح اهل زمانه في دينه واظهروا ما اسره من مكتونه خشى على دمه و
اسلك من عنان لسانه وقلمه ، وحيث متفقة لا نقية ، وابسى اسراراً من
السرار غير نقية و لما حصل بعدها سعى اليه اهل طريقته في العلم القديم ،
فسد دونهم الباب سداً النادم لاسدة النديم ، ورجع من حيثه الى بلده يروح
الي معلم العبادة ويجدوه ، ويكتسم اسراره ولا بد ان تبدو ، وكان عذيم القرىن
في علم التجوم و الحكمة به يضرب المثل في هذه الانواع لورزق المصمة و

له شعر طائر نظير خياته على خوافيه، ويذكر عرق قصده كدو خافيه ، فمثه،
 اذا رضبت نفسى بيسور بلقة
 امنت تصاريف الحوادث كلها
 فكمن ياذ مانى موعدى او مواعدى
 اليه قضى الافلات فى دورهابان
 تعبد الى نفس جميع المساعد
 فما نس سيرا فى متنبك ائما
 تخر ذراه با تقاضى القواعد
 يس از او زکر يا بن محمد بن محمد القزويني در کتاب
 آثار البلاد و اخبار العباد که در سنّة ٦٧٤ تأليف تموده است
 در ذیل نیسابور چنین گوید :

« نیسابور . . . ينسب اليها من الحكماء عمر الغمام کان حکیما عارفاً
 بجیع انواع الحکمة بما نوع الریاضی و كان في عهد السلطان ملکشام
 السلاجقی سلم اليه مالاً كثيراً لیشتري به آلات الرصد ویتخد رصدالکواكب
 فمات السلطان و ماتم ذلك ، و حکی انه نزل بعض الربط فوجد اهلها
 شاکین من کثرة الطیر و وقوع ذرقها وت Burgess ثیا لهم بها فاتخذ تمثال الطیر
 من العلين ونصبه على شرافة من شرافات الموضع فانقطع الطیر هنها ، و
 حکی أن بعض الفقهاء کان يمشي اليه كل يوم قبل حلوع الشمس و يقرء
 عليه درساً من العکمة فإذا حضر عند الناس ذکره بالسوء فامر هن باحضار
 جمیع من العطاليين والبوقین وخباهم في داره فلما جاءه الفقهاء على هادته لقراءة
 الدرس امرهم بدق الطبلول والنفع في البوقات فجاءه الناس من کل صوب
 فقال هن يا اهل نیسابور هذا عالمكم يائينی کل يوم في هذا الوقت ویأخذ
 مني العلم و يذكرني عندكم بما تعلمون فان كنت انا کما يقول فلای شي
 يأخذ هامي والا فلای شي يذكر الاستاذ بالسوء » .

بعد از آثار البلاد قدیمترین کتابی که ذکری از عمر خیام
 می تعايد جامع التواریخ رشید الدین فضل الله وزیر است که در

سنّة ۱۸۷ مقتول گردید رشیدالدین از کتب اسمعیلیه موسوم به « سرگذشت سیدنا » یعنی حسن صباح حکایت معروف رفاقت حسن صباح و نظام الملک طوسی و عمر خیام را در کودکی در مکتب نیشابور و تعهد نمودن با بکدیگر که هر یک از ایشان بدروجۀ عالی رسد از دیگران مساعدت نماید .

و کتاب مذکور از جمله کتب اسمعیلیه است که در کتابخانه قلعه الموت بوده و هو لا کو خان بعد از فتح قلعه الموت علاء الدین عطا ملک « جوینی صاحب تاریخ جهانگشای را مأمور نمود که کتابخانه ایشان را تجسس و تصفح نموده هر کتابی را که مفید داند تگاه داشته باقی را بسوزاند عطا ملک نیز حسب الامر رفتار نموده غالب آن کتب را بسوخت و فصل بسیار نفیس مفیدی که در جلد سوم جهانگشای از تاریخ اسمعیلیه مندرج است منقول از همان کتب قلعه الموت است ، و عجب آنست که عطا ملک خود بدین حکایت هیچ اشارتی نمی نماید .

باری حکایت هژور یعنی داستان رفاقت عمر خیام و حسن صباح و نظام الملک در اوان طقویت معروف و مشهور است و در غالب کتب تاریخ از قبیل جامع التواریخ و تاریخ گزیده

و روضه الصفا و حبیب السیر و تذکره دولتشاه و کتاب مجموع
 «وصایای نظام الملک» و همچنین در مقدمه هر طبعی از
 رباعیات عمر خیام بفارسی و انگلیسی و غیر هما مسطور و
 حاجت بتکرار آن درین موضع نیست ولی باید این نکته را ناگفته
 نگذاریم که بعقیده غالب مستشرقین اروپا این حکایت اصلی
 ندارد بلکه مجموع و افسانه است زیرا که توولد نظام الملک
 در سنّه ۸۰۴ است و توولد عمر خیام و حسن صباح اگرچه
 معلوم نیست ولی وفات عمر خیام علی المشهور در سنّه ۹۱۷
 و وفات حسن صباح در سنّه ۹۱۸ و اگر عمر خیام و حسن
 صباح هم سن با هتقارب السّن بنظام الملک بودند چنانکه مقتضای
 این حکایت است بایستی هر دوی از حسن صباح و عمر خیام
 بیشتر از صد سال عمر کرده باشند و این اگر چه عاده محال
 نیست ولی مستبعد است باز اگر فقط یکی ازین دونفر (یعنی حسن
 صباح و عمر خیام) موضوع این حکایت و صاحب عمر حدود
 بیست ساله میبود چندان استبعادی نداشت ولی حکایتی که
 مستلزم این باشد که دو شخص معروف تاریخی که هیچ دلیلی
 از خارج بولوغ ایشان بعمر فوق العاده نداریم هر دو معًا قریب
 حدود بیست سال عمر کرده باشند بعید الوقوع و ضعیف الاhtتمال

است و اللہ اعلم بالصواب .

در کتاب موسی الاحرار که در سنه ۱۷۴ هجری بقلم محمد بن بندو جاجری شاعر توشه شده در باب بیست و هشتم آن که راجع بر باعیات است مؤلف فصل مخصوص مستقلی برای ریاعیات خیام با عنوان فصل پنجم در ریاعیات ملک الحکماء عمر خیام رحمة الله عليه منعقد نموده و در آن فصل سیزده ریاعی با اسم ورسم باو نسبت داده است .

در تاریخ گزیده که مقارن موسی الاحرار در سنه هفتاد و سی تألیف شده در فصل شعراء عجم در ترجمه حال خیام گوید : « خیام و هو عمر بن ابراهیم درا کثر علوم خاصه در نجوم سرآمد زمان خود بود و ملازم سلطان ملکشاه سلجوقی بود رسائل خوب و اشعار نیکو دارد و من اشعاره .

هر ذره که بر روی زمینی بوده است خورشید رخی ذهره جیشی بوده است گرد از رخ آستین بازرم فشنان کان هم رخ خوب نازنی بوده است در کتاب فردوس التواریخ تألیف مولانا خسرو ابرقوهی در سنه ۸۰۸ فصلی در ترجمه حال عمر خیام هنعقد است و عین عبارت آن اینست :

« خیام و هو عمر بن ابراهیم خیام درا کثر علوم خاصه در علم نجوم سرآمد زمان خود بود رسائل جهانگیر و اشعار

بی نظریز دارد.

حکایت ابوالحسن البیهقی کوید من بمجلس امام عمر در آمد
در سنۀ خمس و خمساًیۀ پس از من معنی بستی از حماسه پرسید
و آن بنسنست.

و لا يرعون اكتاف الهوبنا اذا حلوا ولا ارض الهدون
گفتم هوينا تصغير است که اسم مکبّر ندارد همچنانکه نریا و
حمیّا و شاعر اشارت کرده است بعزم آن طایقه و منع طرفی
که دارند یعنی در مکانیکه حلول نمایند با هوردن مستانید و
در معالی ایشان تقصیری واقع نشود بلکه همت ایشان بسوی
معالی امور باشد، معاصر او پادشاه سلطان ملکشاه سلجوقی
خلیفه و... وفاته امام محمد بن گدای هیکوید مطالعه کتاب الهی
از کتاب الشفاء میکرد و چون بفصل واحد و کثیر رسید چیزی
در هیان اوراق مطالعه نهاد و مرأ گفت جماعت را بخوان تا
وصیت کنم چون اصحاب جمع شدند بشرایط قیام نمود و نماز
مشغول شد و از غیر اعراض کرد نماز ختن بگزارد و روی
برخاک نهاد و گفت اللهم اني عرفتك على مبلغ امكاني فاغفر لي
فان معرفتي اليك و سلتي اليك و جان بحق سپرد و گویند

سیرآدم ای خدای از هستی خوش از تنگدلی و از تهی دستی خوش از بست چو هست میکنی بیرون آر زین نیستیم بحرمت هستی خوش در کتاب تاریخ الفی تألیف احمد بن نصر الله شیعی سندی که بنام اکبر شاه هندی معروف، سال ۱۰۰۰ تألیف تعوده است درباب خیام چنین مینویسد.

« حکیم عمر خیام، وی از پیشوایان حکماء خراسان است [اورا] در حکمت قریب بمرتبه ابوعلی میدانند از قاریخ فاضل محمد شهرزادی معلوم میشود که مولد وی در نیشابور بوده و آباء وی نیز نیشابوری بوده اند بعضی اورا از قریب شمشاد تابع بلخ دانسته اند و [بعضی] مولدش را در قریب بسنک من توابع استراباد العاصل توطن اکثر اوقات در نیشابور داشته حکیم هزبور بواسطه بخل و ضست در نشر علوم در تصنیف چندان اثری ظاهر نکرد و آنچه از اوی شهرت دارد رساله ایست مسمی بمیزان الحكم در بیان یافتن قیمت چیزهای مرتعه بدون کنندن چواهر از آن دیدگر رساله مسمی بلوازم الامکنه غرض از آن رساله در یافتن فصول اربعه است و علت اختلاف هوای بلاد و اقالیم، و از اکثر کتب چنین معلوم میشود که وی مذهب تصانیع داشته آورده اند که در نیشابور مدرسه کهنه بود

صحن مدرسه با جمعی طلبه راه میرفت یکی از آن خران بهیج وجه باندرون تی آمد حکیم چون این حال بدید نیش کرد و بجانب خر رفته بدیجه گفت.

ای رفه و باز آمده بل هم گشته نامت ز میان نامها کم گشته تاخن همه جمع آمده و سم گشته ریش از رسکون در آمده دم گشته خر داخل شد از حکیم پرسیدند سبب چه بود گفت روحی که تعلق بجسم این خر گرفته بین مدرس این مدرسه بود لهذا تمیتوانست در آید اکنون چون دانست که خریقان اورا شناختند خود بالضروره قدم باندرون نهاد «

چون برای آگاهی بر شرح حال خیام هیچ سندی بهتر از آنچه معاصرین حکیم یا هورخین قدیم نوشته اند نیست لذا سیزده قسمت فوق را که استاد معظم آقای محمد بن عبد الوهاب فزوئی عد ظله در حواشی چهار مقاله نظامی و در مقاله جداگانه (قسمت نقل از تمهیصوان الحکمة در جلد دوم بیست مقاله فزوئی طبع شده) جمع آوری نموده اند عیناً از آنجا نقل و طبع گردید.

﴿ آثار خیام ﴾

- ۱ - رباعیات فارسی خیام.
- ۲ - اشعار عربی که بیش از چند قطعه نیست.
- ۳ - رساله جبر و مقابله عربی که در پاریس بطبع رسیده
- ۴ - رساله فی شرح ما اشکل من مصادرات کتاب اقليدس (نسخه خطی آن در کتابخانه لیندن موجود و در سال ۱۳۱۴ در طهران طبع شده است).
- ۵ - مختصری در طبیعتات (بنسبت شهر زوری).
- ۶ - زیج ملکشاهی که یکی از مؤلفین آن خیام است (بنسبت شیخ عبدالواحد در شرح سی فصل).
- ۷ - صحیفه بزرگ فارسی در علم کلیات بنام فخر الملک بن مؤید الملک (در شماره سوم مجله شرق در اسفند ۹۰۰۱ طبع شده است)
- ۸ - رساله ای بزرگ فارسی در کلیات وجود (که نسخه آن در کتابخانه شرقی وزارت ارتباطات ای لندن موجود است).
- ۹ - رساله ای در کون و نکلیف (که شهر زوری با نسبت داده و در مصر در هجموعه جامع البدایع طبع شده است).
- ۱۰ - رساله فی الاختیال لامعرفة مقداری الذهب والفضة فی جم مرکب منهما (در کتابخانه گوتا آلمان نسخه خطی آن موجود و در آخر رباعیات فارسی خیام چاپ برلن طبع شده)

- ۱۱ - رسالت اوارم الاعکمه (نیست تاریخ الفی)
- ۱۲ - ترجمه فارسی خطيه ابن سینا او عربی (در شماره ۸ مجله شرق تاریخ هرداد ۱۳۱۰ طبع شده است)
- ۱۳ - قسمتی از مجموعه عذر و صد القلوب (کریستنس کشف کرده)
- ۱۴ - رسالت بورور باعه شامل فوائد بجومی و تاریخی بورور (نسخه خطی آن در برلن موجود و در سال ۱۳۱۲ در طهران بطبع رسیده است)
- ۱۵ - دو تقریر فارسی و عربی در وجود (که در شماره ۱۱ مجله شرق تاریخ آفر ۱۳۱۰ طبع شده است)
- ۱۶ - دورساله درسه مسئله از حکمت و رساله ای در علم اعلی و حکمت اولی (جزء کتاب جامع الدایع در مصر طبع شده)

و ناعیات حکیم عمر خیام ناکثر السنّه روی زمین ترجمه شده است مخصوصاً مانگلیسی و فرانسه و آلمانی و ایتالیائی و روسی و همچنین بالسنّه عربی و ترکی و اردو و سایر السنّه غربی و شرقی و در بعضی از زبانها چندین مرتبه ترجمه گردیده است و شهرت خیام در اروپا و امریکا کمتر از شهرت او در

۱

آمد سحری بدار هیخاوه ما :
کای دند خراماتی دیواه ما ۱
مر خیر که پر کنیم پیمانه رمی
زان پیش که پر کنند پیمانه ما

۲

مر خیر و بیانتا برای دل ما
حل کن سهمال خویشت مشکل ما
یک کوره هی بیار تا بوش کنیم
زان پیش که کورها کنند ارگل ما

۳

تا توابی در سه مگردان کس را
برآش حشم حوش هنshan کس را
گر راحت جاودان طمع پیداری
میرفع همیشه و مرغان کس را

چون در گنرم بباده شوئید مرا
تلقین ذ شراب ناب گوئید مرا
خواهید بروز حشر یابید مرا
از خاک در میکده جوئید مرا

۵

چون عهده نمیشود کسی فردا را
حالی خوش دار این دل پرسودا را
می نوش بماهتاب آی هاه که هاه
بسیار بتاپد و تیابد ها را

۶

زین دهر که بود عذتی هنزل ها
نماید بجز از بلا و غم حاصل ها
افسوس که حل نگشت یک مشکل ها
رفتیم و هزار حسرت اندر دل ها

۷

عاشق همه ساله مست و شیدا بادا
 دیوانه و شوریده و رسوا بادا
 در هشیاری غصه هر چیز خوریدم
 چون مست شدیم هر چه بادا بادا

۸

عاقل بچه امید در این کهنه سرا
 بر دولت او نهد دل از بهر خدا
 هر گاه که خواهد که نشیند ازیما
 گیرد اجلش دست که بالا بنما

۹

قرآن که مهین کلام خوانند اورا
 گه گاه نه بر دوام خوانند اورا
 بر گرد پیاله آیتی روشن هست
 کاندر همه جا هدام خوانند اورا

۹۰

گر می نخوری طعنه هنر
بنیاد هکن تو حیله و دستان را
تو غرّه هشو بدانکه می می نخوری
سد کار کنی که می غلام است آن را

۹۱

هر چند که فک و روی زیباست هرا
چون لاله رخ و چو سرو بالاست هرا
معلوم نشد که در طرب خانه خاک
نقش از ل بهر چه آراست هرا

۹۲

ای دل ز زمانه رسم احسان مطلب
وز گردش دوران سیر و سامان مطلب
درمان طلبی درد تو افزون گردد
با درد بساز و هیچ درمان مطلب

لئی تکه‌ی خود را می‌گیرد. گردت بدبخت نمودار. تو خود را کسی نمی‌خواهد. می‌خواهد که بخواهد

۱۰

گر می نخوری طعنه هزن هستان را
 بنیاد هکن تو حیله و دستان را
 تو غرّه هشو بدانکه هی هی نخوری
 صد کار کنی که می غلام است آن را

۱۱

هر چند که رنگ و روی زیبایاست هرا
 چون لاله درخ و چو سرو بالاست هرا
 معلوم نشد که در طربخانه خاک
 نقش از ل بهر چه آراست هرا

۱۲

ای دل ز زمانه رسیم احسان مطلب
 وز گردش دوران سر و سامان مطلب
 درمان طلبی درد تو افزون گردد
 با درد بساز و هیچ درمان مطلب

کتابی که در اینجا معرفت شد
آنچه در آنها می خواهیم بدانند که

۱۳

با بط هیگفت ماهئی در قب و قاب
 « باشد که بجهوی رفته باز آید آب؟ »
 بط گفت که: چون من و تو گشتم کباب
 دنیا پس هرگ ما چه در باچه سراب

۱۴

چندان بخورم شراب کاین موی شراب
 آید ز قراب، چون روم ذیر قراب
 گر بر سر خالک من رسد مخموری
 از بوی شراب من شود هست و خراب

۱۵

روزی دو که مهلاتست می خورمی ناب
 کاین عمر دو روزه بر نگردد، دریاب
 دانی که جهان دو بخرابی داد
 تو نیز شب و روز زمی باش خراب

۱۶

روزی که بدهست بر نهم جام شراب
 و زغایت خرّمی شوم مسْت و خراب
 صد معجزه پیدا کنم اندو هرباب
 زین طبع چو آتش و سخنهای چواب

۱۷

ها و هی و معشوق درین کنج خرابه
 جان و دل و جام و جامه در رهن شراب
 فارغ ز آهید رحمت و بیم عذاب ،
 آزاد ز خاک و باد و از آتش و آب

۱۸

آبادی میخانه زمی خوردن هاست
 خون دو هزار توبه در گردن هاست
 گر من نکنم گناه رحمت چه کند
 آرایش رحمت از گنه کردن هاست

۱۹

آن به که درین زمانه کم گیری دوست
 با اهل زمانه صحیت از دور نکوست
 آنکس که بجهلگی ترا تکیه بر اوست
 چون چشم خرد بازگشی دشمنت اوست

۴۰

آن قصر که بهرام در او جام گرفت
 آهو بیچه کرد و روبه آرام گرفت
 بهرام که گورهی گرفتی همه عمر
 دیدی که چگونه گور بهرام گرفت؟

۴۱

آنکس که بخوبان لب خندان دادست
 خون جگری بسدرد مندان دادست
 گر قسمت ما فداد شادی غم نیست
 شادیم که غم هزار چندان دادست

۴۳

ای رآمد و باز بر سر سبزه گریست
 بی باده گلرنگ نمیباشد زیست
 این سبزه که امروز تماشا که ماست
 قا سبزه خالک ما تماشا که کیست

۴۴

اجزای پیاله را که در هم پیوست
 بشکستن آن دوا نمیدارد هست
 چندین سرویای نازنین و کف دست
 از ههر که پیوست و بکین که شکست؟

۴۵

از من رمقی بسعی ساقی هانده است
 و ز صحبت خلق بی و فاقی هانده است
 از باده دوشین قدحی بیش نعاند
 از عمر ندانم که چه باقی هانده است

۴۵

از هنر کفر قابدین، یک نفس است
 و ز عالم شک تا به یقین یک نفس است
 این یک نفس عزیز را خوش هیدار
 چون حاصل عمر عاهمهین یک نفس است

۴۶

از هر ذه بهر دری نمیباید تاخت
 با نیک و بد زمانه میباید ساخت
 از طاسک چرخ و کعبتین تقدیر
 هر نقش که پیداست همان باید باخت

۴۷

اسرار جهان چنانکه در دفتر هاست
 گفتن نتوان که آن و بال سر همیست.
 چون نیست درین مردم نادان اهلی
 نتوان گفتن هر آنچه در خاطر هاست.

۳۸

کنون که جهان را بخوشی دسترسیست
 هر زنده دلی را سوی صحراء هوسيست
 بر هر شاخی طموع هوسي دستیست
 در هر نفسی خروش عیسی نفسیست

۳۹

اکنون که گل سعادت پریار است
 دست تو زجام می چرا بیکار است
 می خور که زمانه دشمنی غذّار است
 در یافتن روز چمنین دشوار است

۴۰

امروز ترا دسترس فردا نیست
 و اندیشه فردات بجز سودا نیست
 ضایع مکن این دم ار دلت شیدا نیست
 کابن باقی عمر را بقا پیدا نیست

امروز که نوبت جوانی من است
می نوشم از آنکه کاهرانی من است
می بیش هم کنید، گرچه تلخست خوش است
لیخ است از آنکه زندگانی من است

۳۳

ای آمده از عالم روحانی تفت
حیران شده در چهار و پنج و شش و هفت
می خود چو ندانی ز کجا آمده
خوش باش ندانی یکجا خواهی رفت

۳۴

ای بی خبر این جسم هجشم هیچ است
وین طارم نه سپهر ادفم هیچ است
خوش باش که در شیون دهن و فرد
وابسته یکدیگر رآن هم هیچ است

۳۶

ای چرخ فلک خرابی از کینهٔ تست
 بیداد گری پیشہ دیرینهٔ تست
 ای خاک اگر سینهٔ تو بشکافند
 بس کوهر قیمتی که در سینهٔ تست

۳۷

ای دل چو زهانه هیکنند غمناکت
 ناگه برود ذتن روانه باکت
 بر سبزه نشین بکام دل روzi چند
 ذآن پیش که سبزه بردمد از خاکت

۳۸

ای دل چونصیب تو همه خون شدن است
 احوال تو هر لحظه دگر گون شدن است
 ای جان تو بتن بهر چه کار آمده ای
چون عاقبت کار تو بیرون شدن است

۴۷

ایزد چو گل وجود ها می آراست
 دانست ز فعل ها چه بر خواهد خاست
 بی حکم ش نیست هر گناهی که مر است
 پس سوختن روز قیامت ز کجا است

۴۸

ای مرد خرد حدیث فردا هوس است
 در دهر زدن لاف سخنها هوس است
 امروز چنین هر که خردمند کس است
 داند که همه جهان همین یک نفس است

۴۹

این بصر وجود آمده بیرون زنی هفت
 کس نیست که این گوهر تحقیق بست
 هر کس سخنی از سر سودا گفتند
 زان روی که هست کس نمیداند گفت

۴۰

این کوذه چو من عاشق زادی بودست
در بند سر و ذلف نگاری بودست
این دسته که بر گردن او هی بینی
دستی است که بر گردن یاری بودست

۴۱

این کهنه رباط را که عالم نام است
وارامگه ابلق صبح و شام است
بز هیست که واها نده صد چمشید است
قصیر است که تکیه گاه صد بهرام است

۴۲

ای وای بر آن دل که در او سوزی نیست
سودا زده مهر دل افروزی نیست
روزی که تو بی عشق بسرخواهی بر د
خایع قر از آن روز ثرا روزی نیست

۴۳

با باده نشین که هلک محمود ایست
 وز چنگ شنو که لحن داود ایشت
 از نامده و رفته دگر یاد مکن
 حالی خوش باش زانکه مقصود ایست

۴۴

با مطلب و هی حود سر شتی گر هست
 یا آب روان و لب کشتنی گر هست
 به زین مطلب دوزخ فرسوده هتاب
 حقا که جزاین نیست بهشتی گر هست

۴۵

بر قرآن سپهر خاطرم روز نخست
 لوح و قلم و بهشت و دوزخ می جست
 پس گفت مرا معلم از رای درست
 لوح و قلم و بهشت و دوزخ با تو است

۴۶

ر چهره گل سیم اور روز خوش است
ذر صحن چمن روی دل افر و رخو شست
زدی که گذشت هر چه گوئی خوش بیست
خوش داش وزدی مکو که امروز خو شست

۴۷

ر خیر و مده ناده پجه جای سخن است
کامش دهن تنگ توروزی من است
ها را چو رح حویش هی گل گون ده
کاین قویه من چور لف تو پرشکن است

۴۸

دو کف هی لعل ور لف دلدار بدهست
بر طرف چمن کشم دا قیال شست
هی بوشم و ار دور هلک نه دیشم
و آسگاه شوم ز ناده عشرت هست .

۴۹

در لوح شان بودیها سوده است
 پیوسته قلم زیلک و بد فرسوده است
 در دو فر ازل هر آیچه نایست نداد
 غم خوردن و کوشیدن ناییه وده است

۵۰

سیار نگشتم نگرد در و دشت
 اسد ر همه آفاق نگشتم نگشت
 کس را نشنیدم که آمد زین راه
 راهی که مرفت راه رو ناز نگشت

۵۱

پیش از من و تو لیل و بهاری بودست
 نگردیده فلک سیر بکاری بودست
 زهار قدم بچاک آهسته بھی
کان مردمک چشم نگاری بودست

۵۲

تا باز شناختم من این پایی ز دست
 این چو خ فروهایه هر آدست نست
 افسوس که در حساب خواهند بهاد
 عمری که مرادی هی و معشوقه گذشت

۵۳

تا چند رسم در روی دریاها خشت
 بیزار شدم زست پرستان و کنشت
 خیام که گفت دوزخی خواهد دود
 که رفت بدوزخ و که آمدز بهشت؟

۵۴

تا کی ذچر ارع مسجد و دود کنشت
 تا چند زیانِ دوزخ و سود بهشت
 دو در سرِ لوح بین که استاد فصا
 دوز ازل آسیحه بودی دود نوشت

تا هشیارم طرب زعن پنهان است
 چون هست شدم در خردم بقصاص است
 حالیست میان هستی و هشیاری
 من بندۀ آن که زندگانی آست

۶۸

جامی و هئی و ساقئی مر لب کشت
 این جمله هرا نقد و ترا سیمه بهشت
 هشتو سخن بهشت و دوزخ از کس
 که رفت دوزخ و که آمد ذبهشت

۶۹

چندین عالم و حسرت دیبا چیست
 هر گر دیدی کی که جاوید درست
 این ملک دو نفس که در تن عاریتی است
 با عاریتی عاریتی ناید فریست

۶۸

چون آب بجویبار و چون باد بدشت
 روزی دگر از نوبت عمرم بگذشت،
 هر گز غم دو روز هرا یاد نگشت
 روزی که فیا هدست و روزی که گذشت

۶۹

چون آهدنم بمن نبدروز نخست
 وین رفتن بی هر ادعز هیست درست
 بر خیز و هیان بیندای ساقی چست
 کاندوه جهان بعی فرو خواهم شست
 ۷۰

چون ابر به نور روز رخ لاله بسته
 بر خیز و بجام باده کن عزم درست
 کاین سبزه که امروز تماشا که تست
 فردا همه از خاک تو بر خواهد درست

گشت و چون می خواست از پسران شدید است
که در حیانی خود بگیر
باش

۶۹

چون بلبل هست راه هریستان یافت
 دروی گل و جام باده را خندان یافت
 آمد بزیارت حال در گوشم گفت
 در یاب که عمر رفته را نتوان یافت

۷۰

چون چرخ بکام یک خردمند نگشت
 خواهی تو فلک هفت شمر خواهی هشت
 چون باید مرد و آرزوها همه هشت
 چه مور خورد بگو روچه کر گبدشت

۷۱

چون کار نه بین مراد ما خواهد رفت
 اندیشه و جهد ما کجا خواهد رفت
 پیوسته نشسته ایم در حسرت آنک
 دیر آمده ایم و زود میباید رفت

۶۴

چون لاله پنوروز قدح گیر بدهست
 بالاله رخی اگر ترا فرصت هست
 می نوش به خرمی که این چرخ کبود
 تا گاه ترا چو خاک گرداند پست

۶۵

چون مردن تو مردن یکبارگی است
 یکبار بمیر . این چه پیچارگی است
 خونی و نجاستی و هشتی رگ و پوست
 انگار نبود این چه غم خوارگی است

۶۶

چون نیست حقیقت و یقین آن در دست
 نتوان باعید شک همه عمر نشست
 هان تا نفهم جام می از کف دست
 در بی خبری هر دچه هشیار و چه هست.

۶۷

چون نیست زهر چه نیست جز باد بدست
چون هست بهر چه هست نقصان و شکست
انگار که هست هر چه در عالم نیست
پندار که نیست هر چه در عالم هست

۶۸

خاکی که بزیر پای هر حیوا نیست
کفِ صنمی و چهره جانانیست
هر خشت که بر کنگره ایوانیست
نگشت وزیر یا سر سلطانیست

۶۹

خیام قند بخیمه ای هاند راست
جان سلطانی که هنزلش دار بقاست
فراش ازل ز بهر دیگر هنzel
نه خیمه بیفکند چو سلطان بر خاست

٧٠

خیّام ذ بھر گنه این ها تم چیست
 و ذ خوردن غم فایدہ بیش و کم چیست
 آنرا که گنه نکرد غفران نبود
 غفران ذ برای گنه آمد غم چیست

٧١

خیّام که خیمه‌های حکمت میدوخت
 در کوره غم فتاد و ناگاه بسوخت
 هقراض اجل طناب عمرش بپرید
 دلائل قضا برای گاش بفر وخت

٧٢

دارندہ چو ترکیب طبایع آراست
 از بھر چه او فکندش اندر کم و کاست
 گرنیک آمد شکستن از بھر چه بود
 ورنیک نیامد این صور عیب کراست

۷۳

در بزم خرد عقل دلیل سره گفت
 در دوم و عرب هیمنه و هیسره گفت
 مگر نا اهلی گفت که می ناسره است
 هنچون شنوم چونکه خدا پیش سره گفت

۷۴

در پرده اسراء و حکمی را ره نیست
 زین تعبیه جان هیچکس آگه نیست
 جز در دل خاک هیچ منزلکه نیست
 می خور که چنین فسانه ها کوته نیست

۷۵

در جام طرب باده گلرنگ خوش است
 با نغمه عود و ناله چنگ خوش است
 مژاهد که خبر ندارد از جام شراب
 دور از برها هزار فرسنگ خوش است

۷۶

در چشم محققان چه ریسا و چه رشت
 منزلکه عاشقان چه دورح چه دهشت
 پوشیدن دیدلار چه اطلس چه پلاس
 در سر عاشقان چه مالین و چه حشت

۷۷

در خواب ندم مرا حردمندی گفت
 کر خواب کسی را گل شادی شکفت
 کاری چه کنی که نا اجل ناشد جفت
 هی حور که در حالت هیسايد خفت

۷۸

در دهر از بهال تحقیق درست
 زیرا که درین راه کسی بیست درست
 هر کس زده است دست در شاخی سست
 اهر و رجودی سمار و فردا چو بخت

در ده صنماهی که جهان را ناییست
 دان می که کل شاطر را در آییست
 شتاب که آتش جوانی آییست
 دریاب که بیداری دولت خواییست

در روی زمین اگر هرا یک حشمت
 آن وجه می است اگرچه با هش رشمت
 هارا گوند وجه فردای تو کو
 در اعه و دستار سه هر یم رشمت

در صومه و مدرسه و دیر و گفتش
 ترسنده دور خند و جودای بیش
 آن کس که راسرا در حدادا حمرست
 زیس تخم درادردن دل هیچ آش

۸۲

در عالم می وفا که هنر لگه هاست
 سیار بجستم مقیاسی کسه مر است
 چون روی تو ماه بیست روش نگهتم
 چون قدّ تو سرو بیست هیگویم راست

۸۳

در عشق تو از هلا متم نگی بیست
 ما بیخبران در این سخن جنگی بیست
 این شرم عاشقی همه مردان راست
 امردان را اراین قدفع دنگی بیست

۸۴

در فصل بهار اگر تی حور سرشت
 یک ساعر می دهد هرا بر لب کشت
 گرچه بر هر کس این سخن ناشد ذشت
 از سگ ترم اگر کنم پیاد بهشت

۸۵

در هر دشتی که لاله راری بوده است
آن لاله زخوں شهرباری بوده است
هر درگ نفعش کر دمین میر وید
خالیست که در روح بگاری بوده است

۸۶

دریاب که ار روح جدا خواهی رفت
در پرده اسرار خدا خواهی رفت
خوش داش مدامی ز کجا آمده ای
می دوش ندامی نکجا خواهی رفت .

۸۷

دل سوّ حیات اگر کماهی داشت
در مرگ هم اسرار الهی داشت
امروز که با خودی نداشتی هیچ
فردا که ز خود روی چه خواهی داشت

۸۸

دل گفت مرا علم لدُّنی هوس است
 تعلیم کن اگر قرا دسترس است
 گفتم که الف گفت دگر هیچ مکوی
 در خانه اگر کس است یک حرف بس است

۸۹

دنیا دیدی و هر چه دیدی هیچ است
 و آن نیز که گفتی و شنیدی هیچ است
 سر تا سر آفاق دو بندی هیچ است
 آن نیز که در خانه خزیدی هیچ است

۹۰

دنیا به مقام نست نه جای نشست
 فرزانه در او خراب او لیتر و نست
 ن آتش نعم ذ ساده آبی میزند
 ز آن پیش که در خاک روی باد بندست

۹۹

دوران جهان بی هی و ساقی هیچ است
بی ذرهه نای عراقی هیچ است
هر چند در احوال جهان مینگرم
حاصل همه عشرتست و ناقی هیچ است

۹۳

دوری که در او آمدن و رفتن هاست
آورا به بدایت نه نهایت پیداست
کس هی نزد دمی در این معنی راست
کاین آمدن از کجا و رفقن کجاست

۹۴

رار از همه کسان نهان ناید داشت
و اسرار نهان ز اهل جهان باشد داشت
بنگر که بجای هر دمان هی چکنی
چشم از همه هر دمان همان ناید داشت

۹۴

زان باده که عمر را حیات دکر است
 پر کن قدحی گرچه ترا درد سر است
 بر نه بکفم که کار عالم سمر است
 بشتاب که عمر ای پسر در گذر است

۹۵

زهر است غم جهان و هی تریاکت
 تریاک خوری ز زهر نبود باکت
 با سبزه خطاطن بسبزه زاری هی خورد
 زان پیش که سبزه بر دهد از خاکت

۹۶

زین پیش نشان بودنها بوده است
 پیوسته قلم زنیک و بد ناسوده است
 تقدیر ترا هر آنچه بایست بداد
غم خوردن و کوشیدن مابایه وده است

۹۷

ساقی بزم کرست یاقوت لست
 و رآخ خضر بجای آخ عنست است
 گرزه هر دود مطری و عیسی همدم
 چون دل به دیگار بوده جای طریست

۹۸

ساقی عالم من دلند آوازه شدست
 سر هستی من درون دانداره شدست
 دا هوی سپید سر حوشم کر می تو
 پیراوه سرم بهار دل تازه شدسته

۹۹

ساقی قدحی که کار عالم همی است
 گرشادی اروی گنف آن بیررسی است
 خوش باش شهر چه پیشت آید که حجهان
 هر گرسود چنانکه دلحواه کسی است

۱۰۰

ساقی گل و سبزه بس طریقناک شدست
 دریاب که هفتة دگر خاک شدست
 می نوش و گلی بچین که تا درنگری
 گل خاک شدست و سبزه خاشاک شدست

۱۰۱

سیم اوچه نه ماشه خردمندانست
 بی سیمان را با غ جهان زندانست
 از دست تهی بنفسه سر بر زانوست
 در کیسه زردہان گل خندانست

۱۰۲

شادی مطلب که حاصل عمر دهیست
 هر ذره ز خاک کیقبادی و جمیست
 احوال جهان و عمر فانی و وجود
 خوابی و خیالی و فریبی و دهیست

۱۰۳

صحراء رخ خود بابر نوروز بشت
 وین دهر شکسته دلزن تو گشت درست
 جا سبزه خطی بسبزه زاری هی خورد
 بر باد کسی که سبزه از خاکش رست

۱۰۴

عالیم همه محنست و ایام غم است
 گردون همه آفتست و گیتی ستم است
 غی الجمله چو در کار جهان مینگرم
 آسوده کسی نیست و گر هست کم است

۱۰۵

عمریست که مذاخی هی ورد منست
 و اسباب می است هر چه در گردنست
 خاک اگر استاد تو عقلست اینجا
 خوش باش که استاد تو شاگرد منست

۱۰۶

فصل گل و طرف جو بیار ولب کشت
 با یکدوسه تازه دلببری حور سر شست
 پیش آر قدح که ناده بوشان صبور
 آسوده ز همچند و فارغ ز بهشت

۱۰۷

کنه خردم در خور اثبات تو بیسته
 و آن دیشه من بجز مناجات تو نیسته
 من ذات نرا واجبی کی دائم
 دانده ذات تو بجز ذات تو بیست.

۱۰۸

گر از پی شهوت و هوای خواهی رفت
 از من خبرت که بی دوا خواهی رفت
 نگر چه کسی و از کجا آمد
 میدان که چه میکنی کجا خواهی رفت

مکالمہ علیہ سید احمد فراز میر سعید

گردون نگری ز عمر فرسوده هاست
 جیحون ائری ز اشک آلوده هاست
 دوزخ شردی ز رنج بیهوده هاست
 فردوس دمی ز وقت آسوده هاست

۱۱۰

گر گل نبود نصیب ما خاربس است
 ور نور بما تمیرسد نار بس است
 گر خرقه و خانقاہ و شیخی نبود
 هاقوس و کلیسیا و زفار بس است

۱۱۱

گل گفت به از لقای من روئی نیست
 چندین ستم کلا بکر باری چیست
 جلجل بزیان حال با او هیگفت
 یکروز که خنديد که سالی نگریست؟

۹۱۲

گویند کسان بهشت باحور خوش است
هن میگویم که آب انکور خوش است
این نقد بکیر و دست از آن نسیه بدار
کاو از دهل شنیدن از دور خوش است

۹۱۳

گویند مخورد هیمه شعبان فهرواست
نه غیر رجب که آن مه خاص خدا است
شعبان و رجب هه خدایند و رسوله
مامی رمضان خوریم کان خاصه هاست

۹۱۴

گویند مرا که دوزخی باشد هست
قولیست ولیک دل در آن نتوان بست
گر عاشق و هست دوزخی خواهد بود
فردا بینی بهشت را چون کف دسته

۱۱۵

لعل تو می مذاب و ساغر کانست
 جسم تو پیاله و شرابش جانست
 آن جام بلورین که ز می خندانست
 اشکیست که خون دل دروپنهانست

۱۱۶

ماهی امید عمرم از شست برفت
 بی فائده عمرم چو شب هست برفت
 عمری که ازو دمی جهانی ارزد
 افسوس که رایگانم از دست برفت

۱۱۷

هن بنده عاصیم رضای تو کجاست
 قاریک دلم اور و ضیای تو کجاست
 هارا تو بهشت اگر بطاعت بخشی
 این هزد بود، لطف و عطای تو کجاست

۱۱۸

من هیچ دادم که هر آنکه سرشت
 از اهل بہشت کرد یا دوزخ زشت
 جامی و نتی و بریطی مر لب کشت
 این هرسه هر آنقد و قرا سیه بہشت

۱۱۹

جهنماب نور دامن شست شکافت
 می دوش، دمی بهتر ازین توان یافت
 خوش باش و میندیش که مجهتاب دسی
 ایدر سر خالک یلک بیک خواهد تافت

۱۲۰

می در کف من نه که دلم در تاست
 وین عمر گریز پای چون سیماست
 دریاب که آتش جوابی آست
 هش دار که بیداری دولت خواست

۱۳۱

می خوردن من به او برای طریقت
 غر بھر مشاط و نرگ دین و ادیت
 خواهم که دمی ذ خویشتن نار و هم
 می خوردن و هست بودن ریس سست

۱۳۲

می خوردن و شاد بودن آئیں هست
 هارع بودن رکفر و دین دین هست
 گفتم عروس دهر: کاین تو چیست؟
۱۳۳
 گفتا: دل خرم تو کاین هست

می خور که بریر گل سی خواهی خشت
 بی هوس و سی رفیق و بی همدم وجہت
 زبهار ~~سکس~~ مگو تو این رار بھفت
 هر لاله که پیز مرد خواهد شکفت

۱۴۴

می خور که هدایت روح تو اوست
 آسائش جان و دل مجرروح تو اوست
 طوفان عم از نگیرد از پیش و پست
 در ناده گرین کشتی بوج تو اوست

۱۴۵

می ده که دل ریش هرا مرهم اوست
 سودا ردگان عشق را همدم اوست
 پیش دل من خاکِ یکی جرعه به است
 از چرخ که کاسه سر عالم اوست

۱۴۶

می گرچه شرع زشت ناهست خوشت
 چون در کف ساقی علامت خوشت
 تلخست و حر راهست خوشم می آید
 دیر بست که تاهر چه حر راهست خوشت

۱۴۷

می نوش که عمر جاودانی ایشت
 خود حاصلت از دور چوانی ایشت
 هنگام گل و ملست و باران سر هست
 حوش باش دمی که زندگانی ایشت

۱۴۸

نازم بخرا بات که اهلش اهلست
 چون یک بطر کنی بدش هم سه لسته
 از مدرسه مر دخاست یک اهل دلی
 ویران شود این خرا به دارالجهلست

۱۴۹

به لا یق مسجدم نه در خورد کنست
 ایزد داده گل هرا از چه سرشت
 چون کافر درویشم و چون قحبه زشت
 به دین و به دیا و به آمید بهشت

۱۳۰

نیکی و بدی که در نهاد بشر است
 شادی و غمی که در قضا و قدر است
 با چرخ مکن حواله کاندر ره عشق
 چرخ از تو هزار بار بیچاره قراست

۱۳۱

هر چند که از گناه بدبختم و ذشت
 فواید نیم چو بت پرستان ز کنست
 اما سحری که هیرم از معموری
 هی خواهم و مخشوق چه دوزخ چه بهشت

۱۳۲

هر دل که در او مهر و محبت نسرشت
 خواه اهل سجاده باش خواه اهل کنست
 در دفتر عشق نام هر کس که نوشت
 آزاد ز دوزخ است و فارغ ذ بهشت

۱۳۳

هر ذره که بر روی زمینی بودست
خورشید رخی زهره جیمنی بودست
گرد از رخ نازیدن به آزم فشان
کان هم رخ خوب نازئینی بودست

۱۳۴

هر سبزه که بر کنار جوئی رسته است
گوئی زلب فرشته خوئی رسته است
یا بر سر هر سبزه بخواری نهای
کان سبزه زخال لاله روئی رسته است

۱۳۵

هر کو رقمی ز عقل در دل بنگاشت
یک لحظه ز عمر خویش ضایع نگذاشت
یا در طلب رضای ایزد کوشید
یا راحت خود گزید و ساعر برداشت

حسدار که روزگار شور انگیز است
 ایمن هنشین که تیغ دوران قیز است
 در کام تو گر زمانه لوزینه نهد
 زنهار فرو میر که زهر آمیز است

۱۲۷

یارب تو کریمی و کرمی کر هست
 عاصی ز چه رو برون زباغ اد هست
 با طاعتم از بیخشی آن نیست کرم
 با معصیتم اگر بیخشی کر هست

۱۲۸

یاری که دلم ز بهر او زار شدست
 او جای دگر بغم گرفتار شدست
 هن در طلب علاج خود چون کوشم
 چون آنکه طبیب هاست بیمار شدست

یک جرعه می ز ملک کاوس بهشت
 وز تخت قباد و هلکت طوس بهشت
 هر ناله که رندی سحرگاه زند
 از طاعت زاهدان سالوس بهشت

یک شیشه شراب ولب یار ولب کشت
 این جمله هرا نقد و ترا نسیه بهشت
 قویی به بهشت و دوزخ اندر کروند
 که رفت بدوزخ و که آمد ز بهشت

تا بتوانی غم جهان هیچ منج
 بر دل هنه از آمده و ناهده رنج
 خوش میخورد میباشد درین دیر سپنج
 با خود نبری جوی اگر داری کنج

۱۴۲

شگر ر جهان چه طرف درستم هیچ
 ور حاصل عمر چیست در دستم هیچ
 شمع طرم ولی چو دشتم هیچ
 من جم جنم ولی چو شکتم هیچ

۱۴۳

ای عارض تو بهاده بر سرین طرح
 روی تو فکیده در تان چین طرح
 وی عمره تو داده شه نابل را
 اس و روح و پیل و بیافر بر رین طرح

۱۴۴

چون عمر رسید چه بعد اد و چه ملح
 پیماهه چو پرشود چه شیرین و چه قلح
 هی بوس که بعد از من و نو ما هسی
 از ملح اعڑه آید از عڑه سلح

۱۴۵

آنکه اساس کار نر درق بهند
 آیند و میان جان و تن فرق بهند
 نر فرق بهم خرس هی را پس ازین
 گر همچو خرس ارده نر فرق بهند

۱۴۶

آنکه اسیر عقل و تمییر شدند
 در حسرت هست و پست ناچیر شدند
 رو ناخبرا تو آب اسکور گردن
 کان پیخبران بغوره عیویر شدند

۱۴۷

آن که نکار عقل در میکوشند
 هیهات که جمله گاو نر میدوشند
 آن به که لباس اللهی در پوشند
 کامروز عقل ترمه هی نصروشنند

۱۴۸

آنکه جهان زیر قدم فرسودند
و اندر طلبش هر دو جهان پیمودند
آگاه نیم از آنکه ایشان هرگز
ذین حال چنانکه هست آگه بودند

۱۴۹

آنکه خلاصه جهان ایشانند
بر او ج فلک بر اق فکرت رانند
در معرفت ذات تو هانند فلک
سر کشته و سرنگون و سر گردانند

۱۵۰

آنکه کهن شدند و آنکه نوند
هر یک بمراد خویش لختی بدوند
این کهنه جهان بکس نهاند جاوید
رقشد و رویم و دیگر آیند و روند

آنچه عیار نداشت آن بس شد و دلخواه فیض شمع اصحاب نداشت و زینت کارکش بر راه را که تقدیم نهاد مای در خود پنهان
خواست

۱۵۱

آنکه محیط فضل و آداب شدند
و ز جمع کمال شمع اصحاب شدند
روز زین شب تاریک نبردند مرود
گفتند فسانه ای و در خواب شدند

۱۵۲

آن دیخبران که در معنی سفتند
در چرخ به اواع سخنهای گفتند
آنکه چون گشتند بر اسرار جهان
اول زنخی زدند و آخر خفتند

۱۵۳

آرا هنگر که ذو فنون آید مرد
دو عهد و وفا هنگر که یحون آید مرد
از عهده عهد اگر برون آید مرد
از هر چه گمان بری فزون آید مرد

۱۵۴

آن روز که نومن فلک زین کردند
و آرايش هشتري و پروين کردند
این بود بصير ما ذ ديوان قضا
ها را چه گنه قسمت ما اين کردند

۱۵۵

آن کاسه که بس نکوش پرداخته اند
 بشکسته و مر رهگذر انداخته اند
 زنهار بر او قدم مخواری نهی
 کان کاسه ز کاسهای سر ساخته اند

۱۵۶

آن کاسه گری که کاسه سرها کرد
در کاسه گری صنعت خود پیدا کرد
بر خوان وجود هانگون کاسه بهاد
و آن کاسه سرگون پراز سودا کرد

۱۵۷

آن کس که زمین و چرخ و افالاک نهاد
بس داغ که او بر دل غمناک نهاد
جسیار ل چولعل وزلفین چو مشک
در طبل زمین و حقه خاک نهاد

۱۵۸

آنگه که بهال عمر من کنده شود
و اجرام ر یکد گر پرا کنده شود
گرزانکه صراحی کنند از یکل من
حالی که پر از هیش کنی زده شود

۱۵۹

آن قوم که سیجاده پرستند خرنند
غیرا که نزین بارسالوس درند
وین از همه طرفه تر که در پرده زهد
اسلام فروشنند و ز کافر بترند

۱۶۰

آن هر دنیم کز عدم بیم آید
 کان نیم هرا خوشتتر ازین نیم آید
 جانیست در این بدن هرا عاریتی
 تسلیم کنم چو وقت تسلیم آید

۱۶۱

آنها که در آمدند و در جوش شدند
 آشفته ناز و طرب و نوش شدند
 خورده بیاله و خماهوش شدند
 در خواب عدم جمله هم آغوش شدند

۱۶۲

آنها که فلک و ریزه دهر آرایند
 آیند و روند و باز با دهر آیند
 در دامن آسمان و در جیب زمین
 خلقیست که قا خدا نمیرد زایند

۱۶۳

آنها که کشندۀ تبید نباشد
 و آنها که شب همیشه در محراشند
 برخشت کسی نیست همه در آشند
 بیدار یکیست دیگران در خوابند

۱۶۴

آورده باضطرارم اول بوجود
 جز حیرتم از حیات چیزی نفزاود
 رفتیم باکره و ندانیم چه بود
 زین آمدن و بودن و رفقن مقصود

۱۶۵

اجرام که ساکنان این ایوانند
 اسباب تردّد خردمندانند
 هان تا سر رشته خردگم فکنی
 کافان که مدبرند سرگردانند

۱۶۶

از آمد نم نبود گردون را سود
و ز رفتن من جلال و جاهش نفرود
و ز هیچکسی نیز دو گوشم نشنود
کابن آمدن و رفتنم از بهر چه بود

۱۶۷

از رفته قلم هیچ دگر گون نشود
و ز خوردن غم بجز چگر خون نشود
گر در همه عمر خویش خوناکه خوری
یک قطره از آنکه هست افزون نشود

۱۶۸

از هی طرب و نشاط و مردی خیزد
و ز طبع کنپ خشکی و سردی خیزد
گر باده خوری تو سرخ رو خواهی شد
کن خوردن سبزه روی ذردی خیزد

۱۶۹

او واقعه ای ترا خبر خواهم کرد
و آن را بد و حرف مختصر خواهم کرد
با عشق تو در خاک فرو خواهم شد
با همراه تو سر ز خاک بر خواهم کرد

۱۷۰

افسوس که سر هایه ز کف بیرون شد
و زدست اجل بسی جگرها خون شد
کس نامد از آن جهان که پر سم ازوی
کا حوال مسافران دنیا چون شد

۱۷۱

افسوس که نامه جوانی طی شد
وان تازه بهار زندگانی دی شد
آن هر غ طرب که نام او بود شباب
فریاد ندانم که کی آهد کی شد

۱۷۳

اکنون که زخوشدلی بجز نام نمایند
 یک همدم پخته جز می خام نمایند
 دست طرب از ساغر می باز همکیر
 امروز که در دست بجز جام نمایند

۱۷۴

امشب می جام یک هنی خواهم کرد
 خودرا بهدو جام می غنی خواهم کرد
 اوّل سه طلاق عقل و دین خواهم گفت
 پس دختر رز را بزنی خواهم کرد

۱۷۵

اندر ره عشق پالک می باید شد
 در چنگ اجل هلاک می باید شد
 ای ساقی خوش لقا تو فارغ منشین
 آبی در ده که خالک می باید شد

۱۷۵

ای پس که نباشیم و جهان خواهد بود
 نی نام زهادی نشان خواهد بود
 زین پیش نبودیم و نبند هیچ خلل
 زین پس چون نباشیم همان خواهد بود

۱۷۶

ای دل مطلب وصال معلولی چند
 مشغول هشو بعشق مشغولی چند
 پیرا من آستان درویشان گرد
 باشد که شوی قبول هقبولی چند

۱۷۷

این جمع اکابر که هنالی دارند
 از غصه و غم ز جان خود بیزارند
 و انکس که اسپر حرص چون ایشان نیست
 این طرفه که آدمیش هی نشمارند

۱۷۸

این چرخ فلك بسی چوما کشت و درود
 غم خوردن بیهوده نمیدارد سود
 پر کن قدحی و بر کفم بر نه زود
 تا باز خورم که بودنیها همه بود

۱۷۹

این عقل که در ده سعادت پوید
 روزی صد بار خود ترا میگوید
 دریاب تو این بکده و وقت که نه
 آن هر که بدروند و دیگر روید

۱۸۰

این قافله عمر عجیب میگذرد
 دریاب دمی که با طرب میگذرد
 ساقی غم فردای حریفان چه خوری
 دش، آریاله را که شب میگذرد

۱۸۱

این کوزه گران که دست در گل دارد
 عقل و خرد و هوش بر آن بگمارند
 بر گل لگد و تیاقچه تا چند زند
 خاک بدانست تا چه می پندارد

۱۸۲

ای هم نفسان ذ می هرا قوت کنید
 وین چهره کهر با چو یاقوت کنید
 چون در گذرم ذ باده شوئید هرا
 وز چوب رزم تخته تابوت کنید

۱۸۳

با اینکه شراب پرده ما بدرید
 تا جان دارم نخواهم از باده برید
 من در عجیم ذ می فروشان کایشان
 به زانچه فروشنده چه خواهند خرید

۱۸۴

با این دو سه نادان که چنین پندارند
از جهل که دنای جهان ایشانند
خر ناش که از خری ایشان مثل
هر کو به خر است کافرس هیدانند

۱۸۵

باروی مکوی ول جوی و هل و ورد
تا توانم عیش و طرب خواهم کرد
تا بوده ام و ناشم و خواهم بودن
می خورده ام و می خورم و خواهم خورد

۱۸۶

ما می بکنار جوی هیباید بود
وز عصه کناره جوی هیباید بود
چون عمر گرامایه ما ده روز است
خندان لب و تازه روی هیباید بود

۱۸۷

پیراوه سرم عشق تو در دام کشید
 وردیه ز کجا دست من و جام قبید
 آن توده که عقل داد جایان بشکست
 و آن جامه که صبر دوخت آیام درید

۱۸۸

تا چند اسیر دیگ و موخواهی شد
 چند اریبی هروشت و نکو خواهی شد
 کر چشمۀ زمزمه و گر آن حیات
 آخر ده دل خاک فرو خواهی شد

۱۸۹

تا خاک مرد مقالب آمیخته اند
 دس فتنه که زین خاک مرد گیخته اند
 من بهتر ازین بیت و اتم دودت
 کن دوته مرد چنین درون ریخته اند

۱۹۰

تا زهره و هه در آسمان گشت پدید
 بهتر ذهی لعل کسی هیچ ندید
 هن در عیجم فریشان کايشان
 بهزاده فروشنده چه خواهند خرد

۱۹۱

قویه هکن از هی اگرت هی باشد
 صد توبه نادمات در پی باشد
 گل جامه دران و بلبلان ناله زنان
 در وقت چنین توده روا کی باشد

۱۹۲

جامه هدای آنکه او اهل بود
 سر در قدهش اگر نهم سهل بود
 خواهی که بداعی بیقین دوزخ را
 دوزخ بجهان صحبت نا اهل بود

۱۹۳

چون جودِ ازل بودِ هرا انشا کرد
 بر من ز نخست درس عشق اهلا کرد
 و انگاه قراضه ریزه قلب هرا
 مفتاح در خزینه معنی کرد

۱۹۴

چون رزق تو آپه عدل قسمت فرمود
 یک ذرّه کم شود به خواهد افزود
 آسوده ز هر چند نیست هباید شد
 و آزاده ز هر چه هست هباید دود

۱۹۵

چون روزی و عمر بیش و کم توان کرد
 خود را نکم و بیش درم توان کرد
 کار ن و تو چند ک درای من وقت
 از هم بدست خویش هم سران کرد

۱۹۶

چون کار نه بر مراد ما خواهد بود
 اندیشه و جهد ما کجا دارد سود
 پیوسته نشسته ایم در حسرت آنک
 دیر آمده ایم و رفت هیباید زود

۱۹۷

چون مرده شوم خاک هر اگم سازید
 احوال مرا عبرت مردم سازید
 پس خاک و گلمن بیاده آغشته کنید
 وز کالبدم خشت سرخم سازید

۱۹۸

چون نیست درین زمانه سودی خرد
 جز بیخرد از زمانه سودی تخدود
 پیش آور از آن می که خرد را بیرد
 قابو که زمانه سوی ما به نگرد

چون هر نفست ز زندگانی گذرد
 مگذار که جز بشادمانی گذرد
 زنها ر که سرماهی این ملک وجود
 عمرست چنان کش گذرانی گذرد

۴۰۰

خرم دل آن کسی که معروف نشد
 در فوطه و در اطلس و در صوف نشد
 سیمرغ و ش از سر دو عالم برخاست
 در کنج خراب همچو عن بوف نشد

۴۰۱

خورشید کمند صبح بر بام افکند
 کیخسرو روز باده در جام افکند
 هی خور که هنادی سحر گه خیزان
 آوازه اش بوا در آیام افکند

۴۰۲

خوش باش که عالم گدران خواهد بود
جان در پی نس بعره رمان خواهد بود
این کاسه سرها که تو بینی فردا
زیر لکد کوره گران خواهد بود

۴۰۳

خوش باش که عصمه بیکران خواهد بود
بر چرخ قران اختران خواهد بود
خشتشی که رقالب تو خواهند زدن
ایوان و سرای دیگران خواهد بود

۴۰۴

خوش باش که ماه عید بو خواهد شد
واسباب طرب جمله نکو خواهد شد
مه ذرد و خمیده قدد ولا عرشدوست
ها که درین ریح فرو خواهد شد

۳۰۵

خستام اکرچه خیز کل چرخ کبود
 زد خدمه و درست در گفت و شنود
 چون شکل حباب داده در جام وجود
 ساقی["] از ل هزار خیام نمود

۳۰۶

دادم نامید زندگانی سر ماد
 نادوده ز عمر خویشتن روزی شاد
 زان میترسم که عمر امام ندهد
 چندانکه ز روزگار ستم داد

۳۰۷

دارم گنهی که پشت ایمان شکند
 بازار تمام مت پرستان شکند
 باز گنهم اگر بمیران سنجند
 ترسم که بروز حشر هیزان شکند

۳۰۸

در چشم تو عالم ارچه هی آرایند
 مگرای بدان که عاقلان گرایند
 سیار چو تو شدید و سیار آیند
 بربای هیب خویش کت برایند

۳۰۹

دو دل نتوان درخت آندوه شاند
 همواره کتاب خُرّهی ناید خواهد
 هی ناید خورد و کام دل ناید را
 پیداست که چند در جهان خواهی هاد

۳۱۰

در دهر کسی گلعاداری مرسید
 تا بر دلش از زماهه خاری مرسید
 در شاهه نگر که تا بصد دیده شد
 دستش سر زلف گاری مرسید

۴۱۱

در دهر هر آنکه سیم نای دارد
وز بهر شست آشیانی دارد
نه خادم کس نود به مخدوم کسی
گو شاد نزی که حوش جهانی دارد

۴۱۲

در سر هوس تان چون حورم ناد
در دست همیشه آپ انگورم ناد
گویند کسان حدا ترا تویه دهاد
او خود بدهد من نکنم دورم ناد

۴۱۳

در عالم جان بهوش میاید بود
در کار جهان خموش میاید بود
تا چشم و زبان و گوش بر جا ناشد
بی چشم و ربان و گوش میاید بود

۴۱۴

در ملک تو ارطاعت من هیچ فزود
و ز معصیتی که رفت نقصانی بود
بگذار و مگیر زاد که معلوم شد
کیرنده دیری و گدارندۀ زود

۴۱۵

در هیکده جز بمنی وضو توان کرد
وان نام که زشت شد نکو توان کرد
خوش باش که این پرده مستوری ها
مذریده چنان شد که رفوغتوان کرد

۴۱۶

درباب که از روح جدا خواهی شد
در پرده اسرار فنا خواهی شد
می بوش بدانی ذ کجا آمده ای
خوش باش بدانی بکجا خواهی شد

۴۱۷

دست چو هنی که جام و ساعر گیرد
 حیف است که آن دفتر و منبر گیرد
 تو زاهد خشکی" و هنم فاسق تر
 آتش شنیده ام که در تر گیرد

۴۱۸

دهقان قضا سی چو ما کشت و درود
 عم خوردن بیهوده بسیدارد سود
 پر کن قدح هی بکفم درنه زود
 تا باز خورم که بود قیها همه بود

۴۱۹

دیدم سر عمارتی مردی فرد
 کو گل لگد میزد و خوارش میکرد
 و ان گل بزبان حال با او میگفت
 ساکن که چو من سی لگد خواهی خورد

۴۳۰

روزیست خوش و هوای نه گرست و نه سرد
 ابر از رخ گلزار همی شوید گرد
 بلبل بزبان حال خود با گل زرد
 فریاد همی زند که می باید خورد

۴۳۱

زان پیش که غمهات شبیخون آرند
 فرمای که تا باده گلگون آرند
 تو زر نه آی ای غافل نادان که قرا
 در خالک نهند و باز بیرون آرند

۴۳۲

زان پیش که نام تو ز عالم برود
 می خور که چو می رسد بدل غم برود
 پگشای سر زلف بتی بند به بند
 زان پیش که بند بندت از هم برود

۴۴۳

زین دشت کز آن خوف و خطر میزاید
حیرت بفراز حیرتم افزاید
معلوم نشد که از کجا یند و چه جا
یک قافله هیرود ^{پسکی} می آید

۴۴۴

شب نیست که عقل در تحریر نشود
و زگریه کنار من پر از در نشود
پر می نشود کاسه سر از سودا
هر کاسه که سر نگون بود پرنشود

۴۴۵

صیاد ازل ^{که} دانه در دام نهاد
صیدی بگرفت و آدمش نام نهاد
هر نیک و بدی که هیرود در عالم
او می کند و بهانه بر عام نهاد

۴۶

طعم همه نا روی چو گل پیوند
 دستم همه نا ساعر مل پیوند
 از هر جروی صیب حود مردارم
 ران پیش که جروها نکل پیوند

۲۲۷

عشقی که مجاوری بود آتش سود
 چون آتش بیم هرده تاش بود
 عاشق ناید که سال و ماه و شب و روز
 آرام و فراد و حور د و خواش سود

۲۲۸

عمرت تا کی بخود درستی گذرد
 یا در بی بستی و هستی گذرد
 می بوش که عمری که اجل در بی اوست
 آن به که بخواب یا بمستی گذرد

۲۲۹

عید آمد و کارها بکو خواهد کرد
 ساقی هی لعل در سو خواهد کرد
 افسار بمار و پوره دند رو رده
 عید ارسرا بمن خران فرو خواهد کرد

۲۳۰

فردا علم بهاق طی خواهم کرد
 ناموی سبید قصد هی خواهم کرد
 پیمامه عمر من ده هفتاد رسید
 این دم نکنم شاط کی خواهم کرد

۲۳۱

فردا که جرای شش جهت حواهد بود
 قدر تو بقدر معرفت حواهد بسود
 در حس صفت کوس که در عرصه حشر
 حشر تو صورت صعب خواهد بود

قدر گل و مل باده پرستان دانند
 و هه شکلان و تگ دستان دانند
 از بیخبری بی خبران معدودند
 ذوقیست درین باده که هستان دانند

۴۳۳

قومی زگزاف در غرور افتادند
 قومی زبی حور و قصور افتادند
 علوم شود چو پردهها بر دارند
 کز کوی تو دور دور دور افتادند

۴۳۴

کس مشکل اسرار ازل را نگشاد
 کس یکقدم از فهاد بیرون ننهاد
 من هی نگرم ز مبتدی نا استاد
 عجز است بدست هر که از هادر زاد

کم کن طمع جهان و میزی خوردند
 وز نیک و بد زمانه بگسل پیدوند
 هی در کف وزلف دلبری گیر که زود
 هم بگذرد و بماند این روزی چند

۲۳۶

گر باده نکوه در دهی رقص کند
 ناقص بود آنکه باده را نقص کند
 از باده هرا توبه چه هیفرهایی
 روحیست که او قربیت شخص کند

۲۳۷

گردون ز زمین هیچ کلی بر فاولد
 تا نشکند و باز بگل سپارد
 گر ابر چو آب خاک را بردارد
 تا حشر ازو خون عزیزان بارد

۴۴۸

گردوں در سحاب ستون همیرید
 گوئی که شکوفه در چمن همیرید
 در جام چوسوس هی گلگون ریرم
 کز امر نفشه گون سمن همیرید

۴۴۹

گر هی دوشد گدا همیری درسد
 ور دوهیکی حورد هشیری درسد
 ور بیز حورد حوابی از سور گیرد
 وزر که جول حورد بیزیری درسد

۴۵۰

گویند هبستر گفتگو حواهد بود
 بی کار کسی نکار او حواهد بود
 از هتر هبھص حر کروئی ماید
 خه شد س که عفت نکو حواهد بود

۴۴۱

گویند بهشت و حور عیس خواهد بود
آیا می با و امکین خواهد بود
گرها می و معمشوق گردیدم چه باک
چون عاقبت کار همین خواهد بود

۴۴۲

گویند بهشت و حور و کویر بشد
جوی می و شهد و شیر و شکر داشت
بر کس قدر ناده و بر دستم به
تقدی ر هرار سیه بهتر باشد

۴۴۳

گویند که عاه رمضان گشت پدید
من عذر گرد ناده نتوان گردید
در آخر شعبان بخورم چندان می
کادر رمضان هست بیشتر ب عید

۴۴۴

کویند هر آن کسان که با پرهیز نه
 فاسان که بهمیرند چنان بخیزند
 ها با هی و معاشقه از آیم مدام
 باشد که سحرمان چنان انگیزند

۴۴۵

لب بر لب کوزه هیچ دای مقصد
 یعنی لب من نیز چو لبهای تو بود
 آخر که وجود تو نماید موجود
 لمبات چنین شود فرمان و دود

۴۴۶

مگذار که غصه در کنارت گیرد
 و اسدوه محل روزگارت گیرد
 مگذار کتاب و لب آپ و لب کشت
 ذان پیش که خاک در حصارت گیرد

۴۴۷

من می خوردم و هر که چو من اهل بود
 می خوردن من به نزد او سهل بود
 می خوردن من حق زارل هیدانست
 گر می نخوردم علم خدا جهل بود

۴۴۸

می خور که تنت مخاک در ذره شود
 خاکت پس از آن پیاله و خمره شود
 از دوزخ و از بهشت فارغ میباش
 عاقل بچنین چیز چرا غرّه شود

۴۴۹

می خور که ز دل قلت و کشت برد
 و اندیشه هفتاد و دو علت برد
 پرهیز مکن ذ کیمیائی که از او
 یک جرعه خوری هزار علت برد

۴۵۰

می گرچه حرام است ولی ناکه خورد
 آنگاه چه مقدار و دگر با که خورد
 هرگاه که این سه شرط شد راست نگو
 می را نخورد مردم دانای که خورد

۴۵۱

نا برده بصبع در طلب شامی چند
 فتهاده برون ز خویشتن گامی چند
 در کسوت خاص آمده عاهمی چند
 بد سام کننده نگو نامی چند

۴۵۲

وقتست که از صبا جهان آرایند
 وز چشم سحاب پوشمه ها بگشایند
 هوسی دستان ز شاخ کف ننمایند
 عیسی نسان ز خاک بیرون آیند

۴۵۴

وقتی که طلوع صبح ازرق باشد
 باید بکفت هی هر وُق باشد
 گویند در افواه که حق تایخ بود
 باید بهمه حال که هی حق باشد

۴۵۵

هان ت نهی در دل خود خُصه و درد
 ت جمع کنی سیم سفید و زرد زرد
 زان پیش که گردد نفس گرم تو مرد
 بادوست بخور که دشمنت خواهد بخورد

۴۵۶

هر جرعه که ساقیش ناب افشارد
 در دیده گرم آتش دل بشاند
 سبحان الله تو باده هی پنداری
 آبی که زصد درد دلت برهاشد

۴۵۶

هر صبح که روی لاله شبنم گیرد
مالای منفشه در چمن خم گیرد
اصاف هرا ز عنجه خوش هیا بید
کو دامن خویشن فراهم گیرد

۴۵۷

هر گر دل من ر علم محروم شد
کم هاد ز اسرار که مفهوم شد
واکنون که پچشم عقل در مینگرم
معلوم شد که هیچ معلوم شد

۴۵۸

هر گه که منفشه جامه در رنگ رد
در دامن گل داد صاصنگ زده
هشیار کسی بود که نا سیمری
صی بوشد و جام ناده بر سنگ زد

هر که که طلوع صبح اردق ناشد
 ناید نکفت هی هر وف ناشد
 گویند در افواه که حق تلح دود
 ناید که مدین دلیل هی حق ناشد

۴۶۰

هر لدت و راحتی که حلاق بهاد
 از بھر میخرا دان در آفاق بهاد
 هر کس که ز طاق میعلی گشت میخت
 آسایش خود مرد و در طاق بهاد

۴۶۱

باران چو ناتماق دندار کنید
 ناید که ر دوست یاد سپیار کنید
 چون ساده خوشگوار بوشید مهم
 دوست چو دما و سد نگو سار کند

۳۹۴

یاران چو ناتهاق هیعاد کنید
 حود را بجهمال یکدگر شاد کنید
 ساقی چو هی مغایه در کف کرد
 بیچاره قلان را بدها یاد کنید

۳۹۵

یاران موافق همه از دست شدند
 در پایی اجل یکان یکان پست شدند
 حورهیم دیگ شراب در میخان عمر
 دوری دو سه پیشتر رها هست شدند

۳۹۶

یک چام شراب صددل و دین اورد
 یک جرعه هی هملکت چین اورد
 جر ساده لعل بیست در روی رهیں
 تلخی که هر ارجان شیرین اورد

۳۶۵

یک جرعه می ملک جهان می ارد
 حشت سر حم هزار جان می ازد
 آن کهنه که لب رمی دو پاک کنند
 حتا که هر ار طیسان هی درد

۳۶۶

یک قصره ک بود و درینا شد
 یک دره حاک و د رمیں یکتا شد
 آمد شدن تو ادریس عالم چیس
 آمد هگی پدید و ما پیدا شد

۳۶۷

یک نان دور را اگر شود حاصل مرد
 ور کوره شکسته ای دمی آی سرد
 مخدوم کم از خودی چرا ناید بود
 یا خدمت چون خودی یخرا ناید کرد

۴۶۸

آن لعل در آیکینه ساده بیار
 و آن محرم و موس هر آزاده بیار
 چون هیدانی که مدت عالم خاک
 بادیست که زود بگذرد باده بیار

۴۶۹

از بودنی ایدوست چه داری تیمار
 وز فکرت بیهوده دل و جان افکار
 خرم بزی و جهان بشادی گذران
 تدبیر نه با تو کرده اند آخر کار

۴۷۰

از گردش روزگار بهری بر گیر
 بر تخت طرب نشین بکف ساغر گیر
 از طماعت و معصیت خدا مستغثی است
 باری تو عراد خود ز عالم بر گیر

۴۷۱

افلاک که جز غم نفرایند دگر
 ننهند بیجا تا نربایند دگر
 نا آمدگان، اگر بدانند که ما
 از دهر چه میکشیم نایند دگر

۴۷۲

ای خواجه فقیه چون ترا نیست خبر
 چندین ذچه هنگر هر اهل فظر
 ایشان همه از صافع و صنعتش گویند
 تو از دم حیض و از نجاسات دگر

۴۷۳

ای دل همه اسباب جهان خواسته گیر
 باع طربت ذ سبزه آ راسته گیر
 و آنگاه بر آن سبزه شبی چون شبتم
 پنشسته و با مداد بر خاسته گیر

۲۷۴

ای دوست غم جهان بیهوده مخور
 بیهوده غم جهان فرسوده مخور
 چون بود گذشت و نیست نابود پدید
 خوش باش و غم دوده و نابوده مخور

۲۷۵

این اهل قبور خاک گشتنند و غبار
 هر ذره ز هر ذره گرفتنند کمار
 آه این چه شرایست که ناخورده درست
 بیخود شده و بیخبرند از همه کار

۲۷۶

بساده رخان باده ساب اوایتر
 و اندر مستی دیده پرآف او لیتر
 چون عالم دون بکس و فائی نکند
 از باده در او هست و خراب او لیتر

۲۷۷

با بار چو آرمیده باشی همه عمر
 لذات جهان چشیده باشی همه عمر
 هم آخر کار رحلت خواهد بود
 خواهی باشد که دیده باشی همه عمر

۲۷۸

برخیز و دوای این دل تنگ بیار
 آن باده مشکوی گلرنگ بیار
 اجزای هفّرّح غم از می خواهی
 یافوت می و بریشم چنگ بیار

۲۷۹

تا چند از این حیله وزرّاقی عمر
 تا چند مرا درد دهد ساقی عمر
 حقاً که من از ستیزه و خدّعه او
 چون جرعه بخاکریزم این باقی عمر

۲۸۰

چون حاصل آدمی درین جای دودر
 جز خون دل و دادن جان نیست دگر
 خرم دل آنکه یکنفس زنده تبود
 و آسوده کیکه خود نزاد از هادر

۲۸۱

خشت سر خم زملکت جم خوشتر
 بیوی قدح از غذای مردم خوشتر
 آه سحری ذ سینه خماری
 از ناله بوسعید وادهم خوشتر

۲۸۲

در دایره سپهر ذا پیدا غور
 می نوش بخوشنده که دوراست بجور
 خوبت چو بدور تو وسد آه هکش
 جاهیست که جمله را چشانند بدور

لیکن سرمه ای از این میوه های خوشمزه و خوب است که با آن میوه های دیگر

۲۸۳

حر موسم کل باده گلرنگ بخور
 با ناله نای و نغمه چنگ بخور
 من هی خورم و عیش کنم با دل شاد
 گر تو نخوری من چکنم سنگ بخور

۲۸۴

دی کوزه گری بدیدم اندر بازار
 بر پاره گلی لگد همی زد بسیار
 و آن گل بزبان حال با او میگفت:
 هن همچو تو بوده ام هرا نیکو دار

۲۸۵

زان می که شراب جاودائیست بخور
 سر هایه لذت جوانیست بخور
 سوزنده چو آتش است لیکن غم را
 سازنده چو آب زندگانیست بخور

۲۸۶

ستی مکن و فریضهٔ حق بگزار
 وین لقمه که داری زکسان باز هدار
 غیبت مکن و خلق خدارا مازار
 در عهده آن جهان هنم پاده بیار

۲۸۷

عمرت چه دو صد بود چه سیصد چه هزار
 زین کهنه سرا برون برندت ناچار
 گر پادشاهی و گر گدائی بازار
 این هر دو بیک نرخ بود آخر کار

۲۸۸

گر پاده خودی تو با خردمندان خور
 یا با صنمی لاله رخ و خندان خور
 بسیار مخور ورد مکن فاش مساو
 اندک خور و گه گاه خور و پنهان خور

هر دامه دراز خویش وز پیو مد این
 خود را تو فر بند زن و فرزند سر
 هر چیز که هست سد راه است ترا
 با بند چگونه می روی مند بمن
 ۴۹۰

وقت سحر است خیز ای طرفه پسر
 پر باده لعل کن ملودین ساغر
 کاین یکدهمه عاریت در این کنج فنا
 بسیار بجهوئی و بیابانی دیگر
 ۴۹۱

از جمله رفتگان این راه دراز
 باز آمده ای کو که خسرو گیرم بز
 هان بر سر این دو راهه آز و بیاز
 چیزی نگذاری که سی آئی نار

۳۹۳

ای پیر خردمند بگه تو بر خیز
 و ان کودک خاک بیز را بنگر تیز
 چندش ده و گو که نرم نرمه ک می بیز
 هغز سر کیقباد و چشم پرویز

۳۹۴

ای دل چو حقیقت جهان هست هیج حاز
 چندین چه خوری تو غم ازین و نیج در از
 تن را بقضا سپار و با درد بساز
 کاین رفته قلم ذ بهر تو ناید باز

۳۹۵

این چرخ که با کسی نمیگوید را ز
 کشته بستم هزار محمود و ای باز
 می خور که بکس عمر دوباره ندهند
 هو کس که شد از جهان نمی آید باز

۴۹۵

با تو بخرا بات اگر گویم راز
 به زانکه بمhydrاب کشم بی تو نماز
 ای اوّل و ای آخر خلقان همه تو
 خواهی تو هرا بسوز و خواهی بنواز

۴۹۶

جازی بودم پریده از عالم راز
 تا بو که رسم من از نشیبی بفرآز
 آینه‌جا چو آنیافتم کسی محرم راز
 زان در که در آدم بروند رفتم باز

۴۹۷

با مردم یالک و اهل و عاقل آمیز
 وز فا اهلان هزار فرسنگ گریز
 از ذهر دهد ترا خردمند بنوش
 ور نوش رسد ز دست فا اهل بریز

۲۹۸

مر دوی گل از امریقا دست هنوز
در طبع و دلم هیل شر است هنور
در خواب مر و پچه جای خواست هنوز
جانا می ده که آفتاب است هنوز

۲۹۹

ساغر پر کن که مر فکون آمد روز
ران باده که لعل هست اراور یک آموز
مر دار دو عود را و محاس بفروز
یک عود سار د آمد گر عود سوز

۳۰۰

گر گوهر طاعت سهتم هر گر
گرد گنه ار چهره سهتم هر گر
نا اینجهه بوهید بیم ار کرمت
ران رو که یکی را دو نگفتم هر گر

۳۰۹

ل ب در لب کورد و مردم اور غایت آر
 تا رو طلم و باسطه عمر دراز
 دعا من مرمان حال هیگفت این راز
 عمری چو تو دوده ام دعی نامن ساز

۳۱۰

د لستکاریم و فلک لست ساز
 از روی حقیقت و به از روی هیجواز
 دازیچه همی کنیم بر بطعم وجود
 افظیم دندوق عدم یک یک ناز

۳۱۱

حشو قه که عمرش چو عجم ناد دراز
 امرور منو تاطهی سکرد آغاز
 بر چشم من انداخت دهی چشم و درفت
 یعنی که نکوئی کن و در آن انداز

۳۰۴

میپرسیدی که چیست این نقش مجاز
 گر بر گویم حقیقتش هست دراز
 نقشی است پدید آمده از دریائی
 و آنگاه شده بقعر آن دریا باز

۳۰۵

وقت سحر است خیز ای هایه باز
 نرملک نرملک باده خور و چنگ تو از
 کانها که بجایند نپایند دراز
 و آنها که شدنند کس نمی آید باز

۳۰۶

یارب تو جمال آن مه مهر انگیز
 آراسته بستبل عنبر بیز
 پس حکم همی کنی که در وی هنگر
 این حکم چنان بود که کجدار و مریز

۳۰۷

از حادثه زمان زاينده هترس
 و ذهريچه رسديچوقيست ياييشه هترس
 اين يكدم عمر را بعشرت بگذار
 از رفته ميدنديش و ز آينده هترس

۳۰۸

آغاز روان گشتن اين ذرّین طاس
 و انجام خرابي چنین يك اساس
 داشته نمي شود بمعيار عقول
 سنجيده نميشود به مقیاس قیاس

۳۰۹

هر غری دیدم نشته برو باره طوس
 در پيش نهاده کله کيكاووس
 با کله همیکفت که افسوس افسوس
 کو بانگ جرسها و کجا ناله کوس

۴۱۰

آن هی که حیات جاودا بیست نتوش
 سر مايهه لدّت جوا بیست نتوش
 سورنه چو آتش است، لیکن عم را
 سازنده چو آب زندگانیست نتوش

۴۱۱

پندی دهمت اگر بمن داری گوش
 از بهر خدا جامهه ترویج هپوش
 دیگی همه ساعتی و عمر تو دمی
 از بهر دهنی عمر اند را مفروش

۴۱۲

جامیست که عقل آفرین هیرندش
 صد دوشه فرمه در جهان هیرندش
 این کوره گر دهر چنین جام لطیف
 هیزاد و ناز در رمیں هیزندش

۳۱۳

خیّاه اگر ز ناده عستی خوش ناش
 نا ماه رخی اگر شستی خوش ناش
 چون عاقبت کار جهان بیستی است
 انگار که بیستی چو هستی خوش ناش

۳۱۴

در کار گسہ کوزه گری رفتم دوش
 دیدم دو هرار کوزه گویا و خموش
 هر یک نزمان حال نا من گفتند
 کو کوزه گر و کوزه خر و کوزه فروش

۳۱۵

ذاروح که راح اب میخواندش
 تیمار دل حراب میخواندش
 جامی دو سه سنتگین نمن آردید سلک
 خیر آب چرا شراب میخواندش

۴۱۶

سر هست نمیخانه کدر کردم دوش
 پیری دیدم هست و سبوئی مر دوش
 گفتم ر خدا شرم نداری ای پیر
 گفتا کرم ارحد است هی وش خموس

۴۱۷

عم چند خوری نکار ما آمده پیش
 رایح است بصیر مردم دور آن دیش
 خوش باش و جهان تگ مکن مر دل خوش
 کر خوردن عم در ق بگردد کم و بیش

۴۱۸

هی را که خرد همیشه دارد پاش
 او چشم هم خصرست و هم الیاسش
 من فوت دل قوت روایس حوابم
 چون گفت خدا منافع لاناسن

۳۱۹

هفتاد و دو هاتند در دین کم و پیش
 از علتها عشق تو دارم در پیش
 چه کمر و چه اسلام چه طاعت چه گناه
 مقصود توئی رهایه در دار ذ پیش

۳۲۰

یک یک هنر م دین و گنه دهده بخش
 هر جرم که رفت حسیه للہ بخش
 اراده هوا آتش کین را مضرور
 هارا سر خاک رسول الله بخش

۳۲۱

می درقدح اصاف که جایست لطیف
 در کالم شیشه روایست لطیف
 لا یق بود هیچ گران همدم می
 جر ساعر ناده کان گرامیت لطیف

۴۲۳

هین صبح دمید و داهن شب شد چاک
 در خیز و صبح کن چرا ئی غمناک
 هی نوش دلا که صبح بسیار دمد
 اوروی بسا کرده و ما روی خاک

۴۲۴

ختام زمانه از کسی دارد تنگ
 کو در غم آیام نشیند دل تنگ
 هی خور تو در آنگینه با ناله چنگ
 زان پیش که آنگینه آید بر سنگ

۴۲۵

از قعر حضیض خاک تا اوج زحل
 کردم همه مشکلات گردون را حل
 بیرون جسم زفید هر مکر و حیل
 هر نند گشاده شد مگر بند اجل

دکتر حسین را که آنچه می‌گزید را می‌گذاشت که در این جل سخنرانی نموده بود که در محل برپا شده کشاده شده بودند و دیگر
جایی

۴۴۵

این صورت کوره جمله نقش است و خیال
 عارف نمود هر که بداند این حال
 نشیں قدح ناده نوش و خوش باش
 فارغ شو ازین نقش و خیالات محال

۴۴۶

ناسرو قدمی زاره تر ایر خر من گل
 از دست هده جام می و دامن گل
 زان پیش که ناگه شود ار ناد اجل
 پیراهن عمر تو چو پیراهن گل

۴۴۷

در سر هگدار هیچ سودای محال
 هی خور همه ساشه ساغر مala مال
 نادختر رز شین و عیشی هیکن
 دختر محرام به که هادر محلال

۳۲۸

کس خلد و جحیم را ندیدست ای دل
 گوئی که از آن جهان رسیدست ای دل
 آهید و هر اس مابچیزی است کز آن
 جز نام و نشانی نه پدیدست ای دل

۳۲۹

آنروز که نیست در سر آب تا کم
 زهری بود از دهر دهد فریبا کم
 زهر است غم جهان و فریاقش هی
 فریاق خورم ز زهر نبود با کم

۳۳۰

از باده شود تکبر از سرها کم
 وز باده شود گشاده بند محکم
 ابلیس اگر ذ باده خوردی جامی
 کردی دو هزار سجده پیش آدم

۳۲۱

از خالق کردکار و از رب رحیم
 نوهدید نیم ب مجرم و عصیان عظیم
 گر هست و خراب خفته باشم اهرور
 فردا بخشد باستخوانهای رمیم

۳۲۲

افوس که بی فایده فرسوده شدیم
 وزداس سپهر سرنگون سوده شدیم
 هردا و ندامتا که تا چشم فردیم
 قابوده بکام خویش قابوده شدیم

۳۲۳

ای چرخ ز گردش تو خودستند نیم
 آزادم کن که لایق بند نیم
 گر هیل تو با بی خرد و نا اهل است
 من نیز چنان اهل و خردمند نیم

۳۳۴

ای دوست بیا تانعم فردا نخوریم
 وین یکدم عمر را غنیمت شمریم
 فردا که ازین دیر فنا در گذریم
 با هفت هزار سالگان سر بسریم

۳۳۵

ایزد چو نخواست آنچه من خواسته ام
 کی گردد راست آنچه من خواسته ام
 گر هست صواب آنچه لتو خواسته است
 پس چمه خطاست آنچه من خواسته ام

۳۳۶

ای هفتی شهر از تو پر کار تریم
 با این همه هستی از تو هشیدار تریم
 تو خون کسان خوری و ماخون رزان
 انصاف بده کدام خوانخوار تریم

۴۴۷

این پرخ فلک که ما در او حیرانیم
 فانوس خیال از او مثالی دانیم
 خورشید چراغ آن و عالم فانوس
 ما چون صوریم کاندر او گردانیم

۴۴۸

با رحمت تو من از کنه نندیشم
 با تو شه تو ز رنج ره نندیشم
 گر لطف تو ام سفید رو گرداند
 حقا که ز ناهه سیه نندیشم

۴۴۹

با نفس همیشه در تیردم چه کنم
 وز کرده خویشن بدردم چه کنم
 گیرم که ز من در گذرانی بکرم
 ز من شرم که دیدی که چه کردم چه کنم

۴۴۰

بر خیزم و عزم باده ناب کنم
 درنگ رخ خود به رنگ عناب کنم
 این عقل فضول پیشه را هشتی می
 بر روی ذم چنانکه درخواه کنم

۴۴۱

بر خیز و سیا که چندگ بر چندگ زنیم
 هی نوں کنیم و مام بر ننگ زنیم
 سیحاده بیک پیاله می بفروشیم
 وین شیشه زهد در سر سنگ زنیم

۴۴۲

بر هفرش خالک خفتگان می بینم
 در زیر ذهین نهفتگان می بینم
 چندانکه بصرای عدم مینگرم
 غا آمدگان و رفتگان می بینم

۴۴۳

تا چند اسیر عقل هر روزه شویم
 در ده رچه صد ساله چه یک روزه شویم
 در ده تو نکاشه می از آن بیش که ها
 در کار گه کوزه کران کوزه شویم

۴۴۴

تا ظن ببری که من بخود موجودم
 یا این ده قاریک بخود پیمودم
 چون بود و حقیقت من ازا و بوده است
 من خود که بدم کجا بدم کی بودم

۴۴۵

جاما من و تو نمونه پر گاریم
 سر گرچه دو کرده ایم یکتن داریم
 بر نقطه رواییم کنون دایره وار
 تا آخر کار سر بهم باز آریم

۴۴۶

چون نیست مقام ها در آین دیر مقیم
 پس بی می و معاشر و محبوب خطا نیست عظیم
 تا کی ذ قدیم و محدث ای مرد حکیم
 چون من رقم جهان په محدث په قدیم

۴۴۷

در پایی اجل چو هن سر افکنده شوم
 وز بیخ اهید عمر بر کنده شوم
 ز نهار گلم بجز صراحت مکنید
 شاید که ز باده پر شود زنده شوم

۴۴۸

در عشق تو صد گونه ملامت بکشم
 ور بشکنم آن عهد غرامت بکشم
 گر عمر وفا کنند جفا های قرا
 باری کم از آنکه تا قیامت بکشم

۳۴۹

در مسجد اگر پچه با تیاز آمده ام
 حقا که نه از بهر نماز آمده ام
 اینجا روزی سجاده دزدیدم
 آن کهنه شده است باز باز آمده ام

۳۵۰

دل فرق نمیکند همی داده ز دام
 رائیش به مسجد است و رائیش بجام
 با این همه ها و هی و محشو قه عدام
 در میکده پخته به که در صومه خام

۳۵۱

دنیا چو فناست من بیخز فن نکنم
 جز رای نشاط و هی روشن نکنم
 گویند هرا که ایزدت توبه دهد
 او خود ندهد و گر دهد من نکنم

۴۵۲

دوشیته پسی شراب میگردیدم
 افسرده گلی کنار آتش دیدم
 کفتم که چه کرده که هیسو زندت
 گفتا نفسی در این چمن خندیدم

۴۵۳

شبها گذرد که دیده بر هم نزیم
 جز جام پیاپی دادم نزیم
 خیزیم و دهی زیم بیش از دم صبح
 کاین صبح بسی دمد که ها دم نزیم

۴۵۴

صبح است دمی بر می گلنگ زیم
 وین شیشه نام و ننگ بر سنگ زیم
 دست از اهل دراز خود باز کشیم
 در زلف نگار و دامن چنگ زیم

شیخی شیرین باغ از خوشگذرانی که نموده است

۴۰۵

کو محرم راز تا بگویم یکدم
 کز اول کار خود چه بودست آدم
 محنت زده سر شته از گل غم
 یکچند جهان بگشت و برداشت قدم

۴۰۶

گر من ذمی معافه هستم هستم
 و در عاشق و دند و می پرستم هستم
 هر طایفه ای بمن کمانی دارد
 من ذان خودم چنانچه هستم هستم

۴۰۷

گفتم که دگر باده گلگون نخورم
 می خون رزانست دگر خون نخورم
 پیر خردم گفت بیحد میگوئی
 گفتم که مزاح میکنم چون نخورم

کل کفت که عن یوسف مصراچمنم
 یاقوت گرانماهیه پر زر دهنم
 گفتم چو تو یوسفی نشانی بشمای
 گفتا که بخون غرقدا اگر پیر هنم

۴۵۹

کویند هرا که هی پرستم هستم
 کویند هرا فاسق و هستم هستم
 در ظاهر هن نگاه بسیار مکن
 کاندر باطن چنانکه هستم هستم

۴۶۰

ها افسر خان و تاج کی بفروشیم
 دستدار و قصب بیانگ نی بفروشیم
 تسبیح که بیک لشکر تزویر است
 نگاه بیک پیاله هی بفروشم

۳۶۱

مائیم در او قناده چون هر غ بدام
 دلخسته روزگار و آشفته هدام
 سرگشته در این دائرة بی در و بام
 نا آمده بر مراد و نا رفته بکام

۳۶۲

ها خرقه زهد بر سر خم کردیم
 وز خاک خرابات تیم کردیم
 باشد که درون میکده در رایم
 آن عمر که در مدرسه ها کم کردیم

۳۶۳

مقصود ز جمله آفرینش مائیم
 در چشم خرد جوهر بینش مائیم
 این دایره جهان چوانگشتی است
 بی هیچ شکی نقش نگینش مائیم

۴۶۴

من ناده خورم ولیک هستی نکنم
 الا بقدح دراز دستی نکنم
 دانی غرضم ز هی پرستی چه بود
 تا همچو تو خویشتن پرستی نکنم

۴۶۵

من بی هی ناب زیستن تواهم
 بی ناده کشید دار تن تواهم
 من بنده آن دهم که ساقی گوید
 یلک جام دگر بگیر و من تواهم

۴۶۶

من ظاهر نیستی و هنسی دام
 من ماطلن هر فرار و پستی دام
 با اینهمه از داش خود شر هم داد
 گر هربه ای و رای هستی دام

۳۶۷

میلم بشراب ناب باشد دائم
 گوشم بنی و وناب باشد دائم
 گر خاک مرا کوزه گران کوزه کنند
 آن کوزه پر از شراب باشد دائم

۳۶۸

هشیار بوده‌ام دمی تا هشتم
 گر خود شب قدر است در آتشب مستم
 لب بر لب جام و سینه بر سینه خم
 تا روز بگردن صراحی دستم

۳۶۹

یارف تو گلم سر شته من چکنم
 وین پشم و قصب تو رشته من چکنم
 هر نیک و بدی که از من آید وجود
 تو سر من نوشته هن چکنم

۳۷۰

یک چند بکودکی باستاد شدیم
 یک چند ز استادی خود شاد شدیم
 پایان سخن شنو که مارا چه رسید
 از خاک در آهدیم و بن باد شدیم

۳۷۱

یکدست به صحفیم و یکدست بیجام
 که نزد حلالیم و کهی نزد حرام
 هائیم در این گنبد فیروزه رخام
 نی کافر مطلق ته مسلمان تمام

۳۷۲

آن جسم پیاله بین بیجان آبستن
 همچون سمنی بارغوان آبستن
 نی نی غلطم که باده از غایت لطف
 آبی است به آتش روان آبستن

آن را که وقوف است بر احوال جهان
 شادی و غم جهان برو شد یکسان
 چون نیک و بد جهان بسر خواهد شد
 خواهی همه در دباش و خواهی در هان

از گردش این دائره بی پایان
 بر خورداری دو نوع مردم را دان
 یا با خبری تمام از نیک و بدش
 یا بی خبری از خود و از حال جهان

اسرار از ل را نه تو دانی و نه من
 وین حرف هم تا نه تو خوانی و نه من
 هست از پس پرده گفتگوی من و تو
 چون پرده برآفتد نه تو همانی و نه من

۴۷۶

اکنون که زند هزار دستان دستان
 جز باده لعل از کف هستان هستان
 بر خیز و بیا که گل بشادی بشکفت
 روزی دو سه داد خود زستان بستان

۴۷۷

بر خیز و مخور غم جهان گذران
 بشین و جهان بشادمانی گذران
 در طبع جهان اگر و فائی بودی
 ذوبت بتو خود نیاهدی از دگران

۴۷۸

بر سینه غم پذیر من رحمت کن
 بر حال دل اسیر من رحمت کن
 بر پای خرابات رو من بخشای
 بر دست پیاله کیر من رحمت کن

۳۷۹

بشنو ز من ای زیده یاران کهن
 دل تنگ مکن زین فلک بی سر و بن
 بر گوشة عرصه سلاحت پنهان
 بازیچه دهر دا قماشا هی کن

۳۸۰

قا بتوانی خدعت دندان هیکن
 پنیاد نماز و روزه ویران هیکن
 بشنو سخن راست ز خیاتم ایدوست
 هی هیخور ور هیزن واحسان هیکن

۳۸۱

چون حاصل آدمی درین شورستان
 جز خوردن غصه نیست تا کندن جان
 خرم دل آنکه زین جهان زود برفت
 و آسوده کسی که خود نیامد بجهان

رندی دیدم نشسته بر خنگ زمین
 نه کفر و نه اسلام و نه دنیا و نه دین
 نی حق نه حقیقت نه شریعت نه یقین
 اندر دو جهان کرا بود زهره این
 ۳۸۳ -

روزی که گذشت از او دگر باد مکن
 فردا که قیامدست فریاد مکن
 بر فاهده و گذشته بسیار باد مکن
 حالی خوش باش و عمر بر باد مکن
 ۳۸۴

زین گفبد گردنه بدأفعالی بین
 و ز رفتن دوستان جهان خالی بین
 تا بتوانی تو یلک نفس خود را باش
 فردا منگر دی مطلب حالی بین

۳۸۵

قوهی متفکرند در مذهب و دین
 جمعی متغیرند در شک و یقین
 ناگاد منادئی در آیدز کمین
 کای بیخبران راه نه آنست و نه این

۳۸۶

گاویست برآسمان و نامش پروین
 گاویست دگر نهفته در زیر ذمین
 کر بینائی چشم حقیقت بکشا
 زیر و زبر دو گاو هشتی خربین

۳۸۷

گر بر فلکم دست بدی چون یزدان
 برداشتمی من این فلک را ز میان
 وز تو فلکی دگر چنان ساختمی
 کازاده بکام دل رسیدی آسان

۳۸۸

کویند هرا که می خورد کمتر از این
 آخر بیچه عذر برنداری سر از این
 عذرم رنج پار و ناده صبحدم است
 اضاف بده چه عذر روشن قر از این

۳۸۹

حسکین دل درد مند دیواهه هن
 هشیار نشد ز عشق جاناهه هن
 دوزی که شراب عاشقی در دادند
 در خون جگر زدند پیماهه هن

۳۹۰

می خوردن و گردیکوان گردیدن
 به زانکه هزرق زاهدی ورزیدن
 گر عاشق و مست دوزخی خواهد بود
 پس روی بهشت کس نخواهد دیدن

پروردگاری کردند و در این راه پیشگیرانه بخش خانه بسته میگشتند

۴۹۱

متوان دل شاد را بضم فرسودن
 وقت خوش خود بستگ محنت سودن
 در دهر که داند که چه خواهد بودن
 هی باید و معشوق و بکام آسودن

۴۹۲

آن قصر که بر چرخ همی زد پهلو
 بر در گه او شهان تهادندی رو
 دیدیم که بر کنگره اش فاخته
 بنشسته همی گفت که کو کو کو کو

۴۹۳

از آمدن و رفتن ها سودی کو
 و در قار امید عمر ها پودی کو
 چندین سر و پای نازیستان جهان
 میسوزد و خالک میشود دودی کو

۴۹۴

از تن چو برفت جان پاک من و تو
 خشتنی دو نهند بر مغایق من و تو
 و آنگاه ذ بهر خشت گور دگران
 در کالبدی کشند خاک من و تو

۴۹۵

ای رفته بچوکان قضا همچون گو
 چپ هیرو و راست هیدرو هیچ همکو
 کانکس که ترا فکند اند و تلک و پو
 او داند و او دارد و او داند و او

۴۹۶

این چرخ فلک بهر هلاک من و تو
 قصدی دارد بجهان پاک من و تو
 بر سبزه نشین پیاله کش دیر نمائند
 تا سبزه برون دهد ذ خاک من و تو

۴۹۷

بِر دار پیاله و سبو ای دل جو
 بِر گرد بکرد سبزه زار و لب جو
 کاین چرخ بسی قدر بتان مهرو
 حد بار پیاله کرد و صد بار سبو

۴۹۸

هائیم خریدار هی کهنہ و نو
 وانگاه فروشنده عالم بد و جو
 گفتی که پس از مرگ کجا خواهی رفت
 هی پیش من آدو هر کجا خواهی رو

۴۹۹

فا کرده گناه در جهان کیست بگو
 آنکس که گنه نکرد چون زیست بگو
 من بد کنم و تو بد همکافات دهی
 پس فرق هیان من و تو چیست بگو

۴۰۰

از درس علوم جمله مگرینزی به
 وادر سر ذلف دلیر آویزی به
 زان پیش که روزگار خوست ریند
 تو خون قنینه در قدح رینزی به

۴۰۱

از هرچه نه خر هیست کوتاهی به
 هی هم ز کف بتان خرگاهی به
 هستی و قلندری و گمراهی به
 یک جرعه هی فرمه تا ماہی به

۴۰۲

اندیشه عمر بیش از شصت هنه
 هرجا که قدم بھی بجز هست هنه
 زان پیش که کاسه سرت کوزه کنند
 تو کوزه ز دوش وقدح ازدست هنه

۴۰۳

این چرخ چو طاسیست نگون افتاده
 در وی همه زیر کان زدون افتاده
 در دوستی شیشه و ساغر نگرید
 لب مر لب و در میانه خون افتاده

۴۰۴

نگر و صبا دامن گل چاک شده
 مسلل ز جمال گل طرفاک شده
 در سایه گل قشین که سیار این گل
 از خالک در آمده است و در خالک شده

۴۰۵

پیری دیدم سخواب هستی خفته
 وز گرد شعور خامه شک رفته
 هی خوردده و هست خفته و آشته
 الله اطیف سعاده گفته

۴۰۶

تا چند ف مسجد و نماز و روزه
 در میکده ها هست شو از دریوزه
 خیام بخور باده که این خاک ترا
 که جام کشند و که سبو که کوزه

۴۰۷

تا کی غم آن خورم که دارم یا نه
 وین عمر بخوشدلی گذارم یا نه
 پر کن قدح باده که معلوم نیست
 کاین دم که فرو برم بر آدم یا نه

۴۰۸

تن در غم روزگار بیداد هده
 ها را ز غم گذشتگان یاد هده
 دل جز بسر زلف پریزاد هده
 بی باده هبائش و عمر بر باد هده

۴۰۹

چند از پی حرص و آز تن فرسوده
 ای دوست روی گرد جهان بیهوده
 رفتهند و رویم و دیگر آیند و روند
 یکدم بمراد خوشتن نا بوده

۴۱۰

دانی زچه روی او قتادست و چه راه
 آزادی سرو و سوسن اندر افواه
 کاین دارد ده زبان ولیکن خاموش
 و آنراست دو صد دست ولیکن کوتاه

۴۱۱

دنیا بمراد رانده کیر آخر چه
 وین نامه عمر خوانده کیر آخر چه
 کیرم که بکام دل بماندی صد سال
 صد سال دگر بماندہ کیر آخر چه

۴۱۲

زان می که هر اقوت روایست بده
 زان گر چه سرم بسی گرانست بده
 بر نه بکفم قدح که دهر افسانه است
 وین عمر چو بادی گذرانست بده

۴۱۳

فریاد که عمر رفت پس بیهوده
 هم لقمه حرام و هم نفس آلوده
 فرموده نا کرده سیه روزم کرد
 فریاد ز کرده های نا فرموده

۴۱۴

نقشی است که بر وجود ها ریخته
 صد بوالعجبی ز ها بر انگیخته
 من زان به ازین نمیتوانم بودن
 کز بوته هر اچنین برtron ریخته

۴۱۵

آن به که ز جام باده دل شاد کنی
وز فاهمه و گذشته کم یاد کنی
وین عاریتی روان زندانی را
یک لحظه ز بند عقل آزاد کنی

۴۱۶

آن هایه ز دنیا که خوری یا پوشی
معدودی اگر در طلبش میکوشی
باقي همه رایگان نیزد هشدار
تا عمر گرامایه بدان نفروشی

۴۱۷

آنها که ز پیش رفته اند ای ساقی
در خالک غرور خفته اند ای ساقی
رو باده خور و حقیقت از من بشنو
باد است هر آنچه گفته اند ای ساقی

۴۱۸

ابریق می هرا شکستی دُبی
 بر من در عیش وا بیستی دُبی
 بر خاکه بریختی هی ناب هرا
 خاکم بدھن مگر تو هستی دُبی

۴۱۹

از آمدن بهار و از رفتن دی
 او را ق وجود ها همی گردد طی
 هی خور عخوراندوه که فرمود حکیم
 غمهای جهان چوزهر و تریاقش هی

۴۲۰

از دفتر عمر برگرفتم فمالی
 غاگاه ف سوز سینه صاحب حالی
 هیگفت: خوش‌کیکه اندر براو
 یاریست چو ما هی، و شبیه، چون ساله،

۴۲۱

ز مطبخ د نیا تو همه دود خوری
 ا چند غم بوده و نا بود خودی
 نیا که بر اهل او زیانیست عظیم
 گرترک زیان کنی همه سود خوری

۴۲۲

افتاده مرا با هی و مستی کاری
 خلقم بچه هیکند هلامت با روی
 ایکاش که هر حرام مستی دادی
 تا من بجهان ندیدهی هشیاری

۴۲۳

ای آنکه نتیجه چهار و هفتی
 وز هفت و چهار دایم اندر تفتی
 می خورد که هزار بار بیشت گفتم
 باز آمدنت نیست چو رفتی دقتی

۴۳۴

ای باده تو شربت من رسواشی
 چندان بخورم قرا من شیدا اشی
 کز دور مرا هر که پسیند گوید
 ای خواجه شراب از کجا هی آشی

۴۳۵

ای باده خوشگوار در جام دهی
 بر پای خرد تمام بند و گرهی
 هر کس که ز تو خورد اماش ندهی
 ناگوهر او مر گف دستش ندهی

۴۳۶

ای چرح دلم همسه غمناک کنی
 پراهن خوشدلی من چاک کنی
 بادی که بمن ورد تو آتش کنیش
 آسی که بخورم در دهنم خاک کنی

ای پرخ همه خسیس را چیز دهی
 گرمهایه و آسیا و کاریز دهی
 آزاده بشان شش گروگان بنهد
 شاید که براین چنین فلك تیز دهی

ای دل تو به ادراک عما نرسی
 در مکته زیر کان دانما نرسی
 این جا ذ هی لعل بجهشتی میساز
 کانجعا که بجهشتی دسی یا نرسی

ای دل ذ غبار جسم اگر یالک شوی
 تو روح مجرّدی بر افلاک شوی
 عرش است شیمن تو شرعت بادا
 کائی و مقیم خطه خالک شوی

۴۳۰

ای دهر بکرده های خود معتبر فی
در ذاویه جور و ستم محتکفی
نعمت بخسان دهی و رحمت بکسان
زین هر دو برون نه خری یا خرفی

۴۳۱

ای سوخته سوخته سوختشی
وی آتش دوزخ از تو افروخته
تا کی گوئی که بر عمر رحمت کن
حق را تو کجا و رحمت آموخته

۴۳۲

ای کاش که جای آرمیدن بودی
یا این ره دور را رسیدن بودی
کاش از پی صد هزار سال از دل خاک
چون سیزه امید بر دمیدن بودی

۴۳۳

ا من تو هر آنچه گوئی از کین گوئی
 بیوسته مرا ملحدو بیدین گوئی
 من خود هفرم بدآنچه گوئی لیکن
 انصاف بده ترا رسد کاین گوئی

۴۳۴

بر جه بر جه ز جامه خواب ای ساقی
 در ده در ده شراب ناب ای ساقی
 زان پیش که از کاسه سر کوزه کنند
 از کوزه بکاسه کن شراب ای ساقی

۴۳۵

بر ره گذرم هزار جا دام نهی
 گوئی که بکیر مت اگر گام نهی
 یک ذره جهان ز حکم تو خالی فیست
 حکم تو کنی و عاصیم نام نهی

۴۳۶

بر سنگ زدم دوش سبوی کاشی
 سرهست بدم که کردم این او باشی
 با من بزبان حال هیگفت سبو
 من چون تو بدم تو نیز چون من باشی

۴۳۷

بر کوزه گری پریم کردم گذری
 از خاک همی نمود هر دم هنری
 من دیدم اگر ندید هر بی خبری
 خاک پدرم در کف هر کوزه گری

۴۳۸

بر گیر ذ خود حسابی اربا خبری
 کاول توجه آزیزی . آخر چه بری
 گوئی نخورم بده همه می باید مرد
 هیباید مرد اگر خوری یا نخوری

چیری دیدم بخانه خماری
 گفتم نکنی ذ رفتگان اخباری
 گفتا: می خور که همچو عابسیاری
 رفتهند و خبر باز نیامد باری

۴۴۰

تا چند حدیث پنج و چار ای ساقی
 مشکل چه یکی چهصد هزار ای ساقی
 خاکیم همه چنگ بساز ای عطرب
 بادیم همه باده بیار ای ساقی

۴۴۱

تا چند ز یاسین و برات ای ساقی
 بنویس بعیخانه برات ای ساقی
 دروزی که برات ها بعیخانه بوند
 آفروز به از شب برات ای ساقی

۴۴۳

تا در تن تست استخوان ورگ و بیه
 ار حامه تقدیر هنله بیرون بی
 گردن هنله ار خصم بود دستم زال
 هست مکش ارد دوست بود حاتم طی

۴۴۴

تا کی ذ غم رهابه محروم باشی
 نا چشم پر آف و دل پر خون باشی
 هی بوش و بعیش کوش و خوش دل هی باش
 زان پیش کز دن دایره بیرون ناشی

۴۴۵

تن رن چو نز برو فلک بی ما کی
 هی بوش چو در جهان آفت ما کی
 چون او ل و آخرت بصر خا کی بیست
 اسکار که مر خا که نئی در خا کی

۴۴۵

تنگی می لعل خواهم و دیواری
 سد و هقی ساید و صف سانی
 و امکه هن و تو نشته در ویرانی
 خوشتر بود آن ذ علکت سلطانی

۴۴۶

جر راه قلندران میخانه هپوی
 جز ناده و جرسماع و جزیار مجوی
 بر کف قدح ناده و مردوش سبو
 هی نوش کن ای نگار و بیهوده مکوی

۴۴۷

چندانکه سکاهم هیکننم هر سوئی
 در ناع روانست ذ کوثر جوئی
 سحر اپه و دهشتست ز دوزخ کم کوی
 بنشین به دهشت با دهشتی روئی

۴۴۸

چندین عم بیهوده مخور شاد نزی
 و بدر ده بیداد تو بداد مری
 چون آخر کار این جهان بستی اس
 اسکار که بستی و آراد نزی

۴۴۹

چون آگهی ای پسر زهر اسرادی
 چندین چه خودی بیهده هر تیماری
 چون می درد ناختیارت کاری
 خوش باش درین نفس که هستی ناری

۴۵۰

چون می بدهد اجل اهان ای ساقی
 در ده قبح شراب هان ای ساقی
 عم خوردن بیهوده ده کار دل هاست
 یا این دو سه روده در جهان ای ساقی

۴۵۱

چون هست زمامه درشتاف ای ساقی
 در به نکفم چام شراب ای ساقی
 هنگام صبح قفل او در نگشای
 می ده که برآمد آفتاف ای ساقی

۴۵۲

حوالهی که اساس عمر محکم یابی
 یک چند عالم دل خرم یابی
 فارغ هنین ف خوردن ناده صاف
 تا لدت عمر خود دمادم یابی

۴۵۳

خوش باش که پخته آید سودای تو دی
 ایمن شده او همه تمای تو دی
 تو شاد دری که بی تقاضای تو دی
 دادید فرار کار فردای تو دی

۴۰۴

دای که سپیده دم خروس سحری
 هر لحظه چرا همی کند بوجه کری
 یعنی که بودند در آئینه صح
 کن عمر شی گشت و تو بیخبری

۴۰۵

در ده می لعل لاله گون صافی
 پکشا ز کلوی شیشه خون صافی
 کامروز نرون ذجام می بیست هرا
 یک محرم پاک اندرون صافی

۴۰۶

در ده می لعل مشکبو ای ساقی
 قا باز رهم ر گفتگو ای ساقی
 یک کوزه می نده ازان پیش که دهر
 خاک من و تو کنند سبو ای ساقی

سید علی بن ابی طالب

۴۵۷

درستک اگر شوی چوناژ ای ساقی
 هم آب اجل کند کنار ای ساقی
 خاکست جهان غزل بگو ای مطری
 با دست نفس باده بیار ای ساقی

۴۵۸

در کارکه کوزه گردی کردم رای
 در پایه چرخ دیدم استاد بپای
 هیکرد دلیر کوزه را دسته و سن
 از کله پادشاه و از دست کدای

۴۵۹

در کوش دلم کفت فلک پنهانی
 حکمی که قضا بود ز من میدانی
 در گردش خویش اگر مرادست بدی
 خود را بر هاندی ز سر گردانی

۴۶۰

دو بیخبری گزین اگر با خبری
 تا از کف هستان ازل باده خوری
 او بیخبری بیخبری کار تو نیست
 هر بیخبری را فرسد بیخبری

۴۶۱

زان کوزه می که نیست دروی ضری
 پر کن قدحی بخورد بمن ده دگری
 زان پیشترای صنم که در ره گذری
 خاک من و تو کوزه کند کوزه گری

۴۶۲

زنها رکنون که میتوانی باری
 بسردار ز خاطر عزیزان بساری
 کاین مملکت حسن نماند جاوید
 از دست تو هم درون رود یکباری

نگاه نه که نیست دی هرگز پر کن تهدی شو بین دلگل زنی پیشی چشم که در جگه حاکم عز کوزه کند کو گرد
جیان

تھیں جن دا ڈر ہے تھا ہبھکھا کی سی کس لئے من پہنچا ہو چند کی تم ۔ تو جو کہ معاٹی تھیں
جس

۴۶۳

سازنده کار هرده و زنده توئی
 دارنده این چرخ پراکنده توئی
 هن کرچه بدم خواجه این بنده توئی
 کس را چه گنه چو آفریننده توئی

۴۶۴

شمعت و شراب و هاهتاب ای ساقی
 در شیشه هی چو لعل ما ای ساقی
 از خاک نگو این دل پر آتش را
 بر ناد مده بیار آب ای ساقی

۴۶۵

شیخی دری فاحشه گفتا هستی
 هر لحظه بدام یک کسی پا دستی
 گفتا شیخا هر آپچه گوئی هستم
 اما تو چنانکه عینمائی هستی

۴۶۶

بی بھی خوش و خرّم است خیز ای ساقی
 بر شیشه کن آن شراب از شب باقی
 جامی به من آر و دم غنیمت عیدان
 فردا چو رسد تو بیر خشت طاقی

۴۶۷

عالیم همه گرچه کوی گردد نکوی
 بر من که خراب خفته باشم بجهوی
 دو شم بخرابات گرو میگردند
 خمّار همیگفت که نیکو گروی

۴۶۸

گر آمدم بخود بدی فاهمدمی
 اور فیز شدن من بدی کی شد هی
 به زان ببدی که اندرین دیر خراب
 آمدمی ' نه شدمی ' ده بدھی

۴۶۹

گر دست دهد ز مفرز گندم نانی
 و ز هی کدوئی ز گوسفندی رانی
 با ماه رخی شسته در دیرانی
 عیشی بود آن به حد هر سلطانی

۴۷۰

گر روی زمین بجمله آباد کنی
 چندان ببود که خاطری شاد کنی
 گر بشده کنی ز لطف آزادی را
 بهتر که هزار ننده آزاد کنی

۴۷۱

گرزانکه بدمت افتدت از هی دو منی
 هی نوش بهر محقق و هر این منی
 کان کس که جهان کرد فراغت دارد
 از سبلت چون توئی دریش چو منی

٤٧٢

گر شهره شوی بشهر شّ النّاسی
 در گوشه نشین شوی همه و سواسی
 به زان نبود گر خضر و الیاسی
 کس نشناسد ترا تو کس نشناسی

٤٧٣

گر هست ترا درین جهان دسترسی
 ذنپدار هزن بی هی و ساقی نفسی
 پیش از هن و تو بیا زهد دید بسی
 دنبیا نکند کرای آزار گئی

٤٧٤

گویند مخور هی که بلا کش باشی
 در روز مكافات در آتش باشی
 این هست ولی زهر دو عالم بهتر
 این یکدهم کز شراب سر خوئ باشی

۴۷۵

هادهی و معشوق و صبورح ایساقی
 از ها ناید تو به نصوح ای ساقی
 تا کی خوانی قمه دوح ایساقی
 پیش آر سبک راحت دوح ایساقی

۴۷۶

من ترک همه گردم و ترک می نی
 از چمله گریز یا شدم از وی نی
 آیا بود آنکه من مسلمان گردم
 پس ترک می همانه گردن هی هی

۴۷۷

هان تا بر هستان بدرشتی نشوی
 یا از در نیکوان بزشتی نشوی
 می خور که بخوردن و بنا خوردن می
 گر آلت دوزخی بستی نشوی

۴۷۸

هان کوزه گرا بیای اگر هشیاری
 تا چند کنی بر گل آدم خواری
 انگشت فریدون و کف کیخسرو
 بر پیرخ نهاده ای چه می پنداری
 ۴۷۹.

هنگام صبح ای صنم فرخ بی
 بر ساز قرائه ای و پیش آورهی
 کافکند بخالک صدهزاران چم و کی
 این آمدن قیرمه و رفتن دی
 ۴۸۰.

یارب بگشای بر من از رزق دری
 بی هست مخلوق رسان ما حضری
 از باده چنان عست زگه دار مرا
 کز بیخبری نباشدم درد سری
 پایان رباعیات